

Центральноукраїнський національний технічний університет
Економічний факультет
Кафедра історії, археології, інформаційної та архівної справи

«Допущено до захисту»
Завідувач кафедри ІАІАС,
доктор історичних наук,
професор
Василь ОРЛИК
«_____» _____ 2025 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
за другим (магістерським) рівнем вищої освіти
на тему:
**«Культурно-просвітницька робота бібліотеки-філії №21 МЦБС м.
Кропивницького в умовах цифровізації»**

Виконала: здобувач вищої освіти
II курсу, групи ІС-24М
ОПП «Інформаційна, бібліотечна та архівна
справа» спеціальності 029 «Інформаційна,
бібліотечна та архівна справа»
ДМІТРІЄВА Софія Романівна
«_____» _____ 2025 р.

Керівник роботи:
кандидат філологічних наук, доцент
_____ Людмила ГЛЄБОВА
«_____» _____ 2025 р.

Рецензент:
завідувач відділу рідкісних та цінних видань
КЗ «Обласна універсальна наукова
бібліотека ім. Д. І. Чижевського»
_____ Наталія ЗЕЛЕНСЬКА

Кропивницький – 2025

ЗМІСТ

ВСТУП	
РОЗДІЛ 1. ІСТОРИОГРАФІЯ, ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ТА МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ	
1.1. Історіографія дослідження.....	
1.2. Джерельна база дослідження.....	
1.3. Методи дослідження.....	
РОЗДІЛ 2. КУЛЬТУРНО-ПРОСВІТНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ БІБЛІОТЕКИ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ	
2.1. Загальна характеристика діяльності бібліотеки-філії №21 МЦБС м. Кропивницького.....	
2.2. Поняття культурно-просвітницької роботи та її роль у сучасному суспільстві.....	
2.3. Основні напрями культурно-просвітницької роботи бібліотеки.....	
2.4. Вплив цифровізації на розвиток бібліотечної справи.....	
2.5. Традиційні та сучасні форми культурно-просвітницької роботи.....	
РОЗДІЛ 3. АНАЛІЗ КУЛЬТУРНО-ПРОСВІТНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ БІБЛІОТЕКИ-ФІЛІЇ №21 МЦБС М. КРОПИВНИЦЬКОГО	
3.1. Аналіз читацької аудиторії бібліотеки та її інформаційних потреб.....	
3.2. Досвід використання мультимедійних та презентаційних форм роботи.....	
3.3. Соціальні мережі як інструмент культурно-просвітницької роботи.....	
3.4. Участь бібліотеки у міських культурних та освітніх проєктах.....	
3.5. Перспективи та проблеми розвитку інноваційних форм культурно-просвітницької діяльності бібліотеки-філії №21	
ВИСНОВКИ	
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ТА ДЖЕРЕЛ	
ДОДАТКИ	

ВСТУП

Особливо **актуальним** є той факт, що дослідження фокусується на впливі цифрових технологій на бібліотечні послуги, зокрема, на доступ до інформаційних ресурсів, організацію культурних заходів та взаємодію з користувачами. У роботі аналізуються інноваційні формати культурно-просвітницьких програм, які бібліотека реалізує для залучення місцевої громади, а також використання цифрових платформ для популяризації читання та освіти.

Мета дослідження: вивчення впливу новітніх технологій на організацію бібліотечних послуг та залучення громади. Дослідження має на меті виявити ефективні практики впровадження цифрових інструментів у культурно-просвітницьку роботу бібліотеки, а також визначити виклики, з якими стикаються бібліотеки в процесі адаптації до цифрового середовища.

Завдання роботи:

1. Провести аналіз сучасних тенденцій у культурно-просвітницькій діяльності бібліотек в умовах цифровізації.
2. Вивчити роль бібліотеки-філії №21 МЦБС м. Кропивницького у розвитку культурних ініціатив та освітніх програм для громади
3. Дослідити впровадження цифрових технологій у бібліотечні послуги та їх вплив на залучення користувачів.
4. Визначити основні виклики, з якими стикаються бібліотеки під час переходу до цифрового формату, та можливі шляхи їх подолання .
5. Розробити рекомендації щодо покращення культурно-просвітницької роботи бібліотеки в умовах цифровізації.

Об'єкт дослідження: Культурно-просвітницька діяльність бібліотеки-філії №21 МЦБС м. Кропивницького в умовах цифровізації.

Предмет дослідження: Форми, методи та інноваційні засоби організації культурно-просвітницької роботи бібліотеки.

Методи дослідження. Для досягнення мети дослідження було застосовано комплекс наукових методів. Аналітичний метод використано для опрацювання наукової літератури та нормативних документів. Історичний метод дав змогу простежити розвиток бібліотек та особливості їх культурно-просвітницької діяльності у різні історичні періоди. Порівняльний метод застосовано для зіставлення роботи бібліотеки-філії №21 з досвідом інших бібліотечних установ. Соціологічні методи (опитування, інтерв'ю, анкетування) використано для вивчення думок працівників і користувачів бібліотеки щодо її діяльності. Метод спостереження дозволив безпосередньо проаналізувати культурно-просвітницькі заходи та роботу бібліотеки. Методи узагальнення та систематизації допомогли підсумувати результати та сформулювати висновки

Наукова новизна. Наукова новизна кваліфікаційної роботи полягає в виявленні специфіки культурно-просвітницької діяльності бібліотеки-філії №21 МЦБС м. Кропивницького в умовах цифровізації. Систематизація форм і методів використання мультимедійних презентацій та розробці практичних рекомендацій для підвищення ефективності діяльності бібліотеки з урахуванням цифрових технологій.

Практичне значення. Практичне значення дослідження полягає у можливості використання його результатів у діяльності бібліотеки-філії №21 та інших публічних бібліотек для підвищення ефективності культурно-просвітницьких заходів у впровадженні соціальних мереж (зокрема Instagram) як інструменту комунікації з громадою. І при організації презентацій, виставок, онлайн-зустрічей та інших заходів із використанням цифрових технологій підготувати методичні матеріали для бібліотекарів та студентів спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа».

Структура та зміст роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаної літератури та джерел, а також додатків.

РОЗДІЛ I

ІСТОРІОГРАФІЯ, ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ТА МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1. Історіографія дослідження

Історіографія дослідження бібліотек – це сукупність історичних знань та наукових праць, що вивчають розвиток бібліотек, їхню історію, функції, архітектуру, фонди, системи керування та суспільне значення в різні епохи та в різних культурах.

Проблема діяльності бібліотек завжди перебувала у полі зору дослідників, адже бібліотека традиційно розглядається як важливий осередок культури, освіти та просвіти населення.

У дореволюційний та радянський період бібліотекознавчі праці були зосереджені переважно на питаннях організації бібліотечної мережі, методах масової роботи з читачами, поширенні ідеологічних знань та формуванні читацької культури. Бібліотека визначалася насамперед як інструмент державної політики у сфері освіти й виховання.

З початку 1990-х років в українській науці відбувається переосмислення ролі бібліотек. У дослідженнях акцент робиться на бібліотеці як центрі культури, комунікації та дозвілля, що має забезпечувати вільний доступ громадян до інформації. У працях вітчизняних учених (О. Онищенко, В. Попик, Л. Дубровіна та ін.) простежується прагнення показати бібліотеку як відкритий простір для розвитку особистості й громади.

Сучасні дослідження спрямовані на вивчення інноваційної діяльності бібліотек, їхньої ролі у формуванні медіаграмотності, розвитку цифрових сервісів, а також на висвітлення культурно-просвітницької функції як однієї з ключових у роботі бібліотек різних типів і рівнів. Особливу увагу приділяють вивченню практичних форм взаємодії бібліотеки з громадою, співпраці з освітніми, культурними та громадськими установами.

Історіографія проблеми, що досліджується в кваліфікаційній роботі, демонструє поєднання кількох тісно переплетених напрямів: збереження і захист бібліотечних та архівних фондів в умовах війни; трансформація бібліотечних сервісів і цифровізація; інформаційно-аналітична та комунікативна діяльність бібліотек; міжнародне й міжінституційне співробітництво; нормативно-правове і стратегічне забезпечення роботи бібліотек. У літературі останніх років помітний виразний акцент на викликах, які поставила перед бібліотеками повномасштабна російська агресія (з 2022 р.), а також на інструментах адаптації і відновлення – від практик збереження фондів до цифрових сервісів і європейської підтримки.

Питання збереження матеріальних і інформаційних фондів у воєнний час стало однією з провідних тем досліджень 2023–2024 рр. А. Берегельська розглядає проблеми захисту архівів, бібліотек і інших об'єктів культурної спадщини в умовах бойових дій, акцентуючи увагу на організаційних і технічних підходах до їхнього забезпечення (Берегельська, 2023). Ряд статей та аналітичних матеріалів (Кабаренкова, 2023; Капустянська, 2024; Ковтанюк, 2024; Солоіденко, 2023) конкретизують практичні заходи щодо збереження фондів, документують втрати та окреслюють пріоритети відновлення. Ці праці формують практично-орієнтований підхід до питання збереження, від локального (публічні бібліотеки) до національного рівня (НБУВ).

У наукових публікаціях останніх років цифрова трансформація розглядається як ключовий механізм адаптації бібліотек до воєнних та поствоєнних викликів. Дослідження М. Олексина, Г. Мельник-Хохи, К. Лобузінної та інших аналізують розвиток електронної інфраструктури, хмарні сервіси, цифрові ресурси і платформи (Олексин та ін., 2024; Мельник-Хоха, 2023; Лобузінна та ін., 2023). О. Онищенко (2021) і О. Желай (2021) досліджують електронні сервіси як стратегічний напрям розвитку, а А. Шумілова (2023) – роль ІКТ у реалізації очно-дистанційної освіти під час воєнного стану. Таким

чином, у літературі сформувався основа для розгляду цифровізації як одночасно технічного, сервісного і стратегічного явища.

Актуальні питання інформаційно-комунікативної діяльності, організації аналітичної та інформаційної роботи у воєнний час висвітлені в публікаціях Т. Биркович та І. Вільчинської (2023), О. Желай (2023), С. Іваненко (2023), Л. Туровської (2024) та інших. Автори досліджують трансформацію каналів комунікації з користувачами, створення електронних сервісів інформаційно-аналітичного характеру, а також специфіку бібліотечного аналітичного обслуговування в умовах інформаційного протистояння.

Ряд робіт розглядає бібліотеку не лише як сховище фондів, а як соціальний та культурний інститут, який виконує роль у підтримці інформаційної безпеки, соціальній згуртованості та культурному відновленні (Воскобойнікова-Гузєва, 2020; Ржеуський, 2023; Захарова і Серєда, 2023; Макарова, 2023). Ці праці підкреслюють соціальну місію бібліотек у кризові періоди і дають основу для дослідження їхньої просвітницької та комунікативної ролі під час війни.

Дослідження міжнародного партнерства і проєктної допомоги набули широкого поширення: О. Григорєвська (2024), Л. Дем'янук та співавт. (2024), В. Горчинська і Л. Лагута (2022) документують європейські ініціативи та проєкти підтримки українських бібліотек і науковців у період вимушеної мобільності та переселення. О. Сєрбін (2025) та В. Борисєнкова (2018) аналізують перспективи і форми співпраці, що важливо для розуміння зовнішніх ресурсів і можливостей відновлення.

У контексті стратегічного керівництва бібліотечними процесами значну роль відіграють дослідження і документи, що визначають правове та стратегічне поле (Стратегія розвитку бібліотечної справи до 2025 р., Закони України: про бібліотеки, про електронні документи, про інформацію тощо). Дослідниками (Варєнко, 2023; Злигостєв, 2024) пропонують моделі управління,

аналітичні інструменти та вектори розвитку наукових бібліотек, що важливі для планування діяльності в умовах трансформацій.

Особливу увагу приділено дослідженням діяльності Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського як центрального наукового інституту (Демянюк, 2024 та інші; низка випусків «Наукових праць НБУВ» 2020–2024 рр.), а також регіональним прикладам (Львівська НБ – Г. Мельник-Хоха; бібліотеки Кропивницького – локальні веб-ресурси). Ці кейси дають емпіричну базу для аналізу практик цифровізації, збереження фондів і міжнародної кооперації.

Дослідження зосереджені також на практичних методиках: моделюванні діяльності бібліотек (Варенко, 2023), створенні сервіс-орієнтованих систем обліку (Туровська, 2024), видавничій діяльності (Злигостєв, 2024), інформаційній культурі користувачів (Ломачинський, 2023). Роботи розкривають як технічні, так і методологічні аспекти трансформації бібліотечних процесів.

Аналіз наявної літератури дозволяє виокремити кілька прогалів і протиріч. Більшість публікацій останніх років має прикладну спрямованість (звітність, рекомендації, кейси), тоді як теоретична рефлексія про довгострокові наслідки трансформацій і зміни місії бібліотеки залишається відносно менш розвиненою. Є достатньо матеріалів щодо національних інституцій (НБУВ) і великих регіональних бібліотек, проте локальні приклади малих публічних бібліотек (їхня адаптація, локальні практики збереження) документовані фрагментарно. Хоча цифровізація широко висвітлена, питання інтеграції цифрових рішень у процеси збереження фондів та консервації (технічні стандарти, практики цифрового збереження в умовах воєнного ризику) потребують глибшого порівняльного аналізу. Межі між інформаційно-аналітичною функцією і пропагандистськими ризиками в умовах

інформаційного протистояння розглянуті не завжди критично; є потреба в дослідженнях з етики і інформаційної безпеки в бібліотечній практиці.

Запропонована кваліфікаційна робота органічно вписується у сучасну наукову дискусію, поєднуючи тему збереження фондів і сервісної трансформації бібліотек із наголосом на локальному прикладі (наприклад, бібліотеки-філії, регіональна система). Вона може заповнити згадані прогалини шляхом здійснення детального емпіричного дослідження локальних практик збереження й цифровізації, а також синтезу стратегічних підходів із практиками міжнародної допомоги і проєктної реалізації.

1.2. Джерельна база дослідження

Джерельну базу дослідження становить широкий спектр матеріалів, що відображають різні аспекти функціонування бібліотек. До неї належать наукові праці вітчизняних і зарубіжних дослідників з бібліотекознавства, культурології та педагогіки; нормативно-правові документи, зокрема Закон України «Про бібліотеки і бібліотечну справу» та державні програми розвитку культури; офіційні звіти й статистичні дані, що характеризують діяльність бібліотек; інформаційні ресурси мережі Інтернет, зокрема офіційні сайти та електронні каталоги бібліотек; а також власні спостереження та зібрані матеріали під час аналізу роботи бібліотеки-філії №21 МЦБС м. Кропивницького.

Важливою складовою джерельної бази дослідження бібліотек є документи, що відображають нормативні засади, організацію та результати їхньої діяльності.

По-перше, до неї входять нормативно-правові документи, які визначають правові основи функціонування бібліотек: Закон України «Про бібліотеки і бібліотечну справу», Закон України «Про культуру», державні програми розвитку культури й інформаційного суспільства, накази та інструкції Міністерства культури та інформаційної політики України. До цієї групи також

належать закони України, постанови, концепції та державні програми, які регулюють діяльність бібліотек і визначають стратегічні напрями їхньої цифрової трансформації. Зокрема: Закон України «Про інформацію»; Закон України «Про електронні документи та електронний документообіг»; Національна стратегія розвитку цифрових навичок та цифрової грамотності; Стратегія розвитку бібліотечної справи в Україні до 2025 року та ін.

Ці документи задають правові рамки організації культурно-просвітницької діяльності та впровадження цифрових сервісів.

Важливе місце посідають внутрішні документи МЦБС та бібліотеки-філії №21 (Додатки А–Г), які відображають реальний стан, динаміку та напрями діяльності бібліотеки. До них належать: річні звіти МЦБС та звіти бібліотеки-філії №21; плани роботи та програми культурно-просвітницьких заходів; статистичні дані щодо відвідуваності, участі користувачів, кількості проведених заходів; методичні рекомендації та інструктивні матеріали; документація щодо реалізації цифрових проєктів та онлайн-ініціатив.

Службові документи посідають важливе місце в організації бібліотечної діяльності, оскільки забезпечують належне функціонування закладу, регламентують внутрішні процеси та фіксують результати роботи. Вони охоплюють установчі, організаційні, планово-звітні, кадрові та фінансові матеріали.

Значне місце посідає планово-звітна документація, яка відображає практичну роботу бібліотек: річні та квартальні плани, звіти про виконання завдань, статистичні дані (відвідуваність, книговидача, кількість проведених заходів), протоколи засідань тощо. Джерельною базою дослідження є фондові документи, серед яких каталоги (традиційні та електронні), бібліографічні покажчики, картотеки та електронні бази даних, що відображають структуру й наповнення бібліотечного фонду.

До установчо-нормативних документів належать Статут бібліотеки, Положення про бібліотеку чи бібліотеку-філію, Правила користування, а також посадові інструкції працівників, які визначають обов'язки та права персоналу.

Організаційно-розпорядчі документи включають накази та розпорядження керівництва, протоколи засідань методичних рад і нарад, графіки роботи бібліотеки та чергувань.

Значне місце у діяльності бібліотек займають планово-звітні документи, серед яких річні, квартальні та місячні плани роботи, звіти про їх виконання, а також статистична звітність, що відображає кількість користувачів, книговидачу, відвідуваність і кількість проведених заходів.

Окрему групу становить кадрова документація: накази про прийом, переведення чи звільнення працівників, особові справи, табелі обліку робочого часу та відпусток.

Важливими є також фінансово-господарські документи – кошториси, фінансові плани, акти прийому-передачі літератури, документи щодо списання зношених видань, матеріально-технічного забезпечення бібліотеки.

Облікові документи є однією з найважливіших складових діяльності бібліотеки, адже саме вони забезпечують систематизацію відомостей про бібліотечний фонд, його рух та використання. Завдяки таким документам здійснюється контроль за кількістю, збереженням і якістю книжкових та інших інформаційних ресурсів.

До основних облікових документів бібліотеки належать: інвентарна книга – основний документ, у якому фіксуються всі надходження видань до бібліотечного фонду; сумарна книга обліку – відображає загальний склад і рух бібліотечного фонду за певні періоди; книги обліку підручників та періодичних видань – окремо реєструють спеціальні фонди та періодику; акти прийому-передачі та списання – документи, що підтверджують надходження нових примірників або вилучення зношених і застарілих видань; картки та електронні

записи обліку – сучасна форма ведення реєстрації документів у базах даних та електронних каталогах.

Облікові документи виконують одразу кілька важливих функцій: інформаційну (надають відомості про склад фонду), контрольну (забезпечують збереження документів), аналітичну (дозволяють відстежувати динаміку комплектування та використання фонду).

Ці джерела дозволяють простежити зміни у формах роботи, інтенсивності діяльності та вплив цифровізації на бібліотечні процеси.

У зв'язку з тим, що досліджуваний період відзначається активним використанням цифрових засобів комунікації, значна частина джерельної бази представлена електронними ресурсами, зокрема: офіційний сайт МЦБС м. Кропивницького; сторінки бібліотеки-філії №21 у соціальних мережах (Facebook, Instagram, YouTube тощо); віртуальні виставки, онлайн-заходи, цифрові проєкти, публікації та інформаційні повідомлення; бібліотечні блоги, тематичні подкасти, мультимедійні презентації.

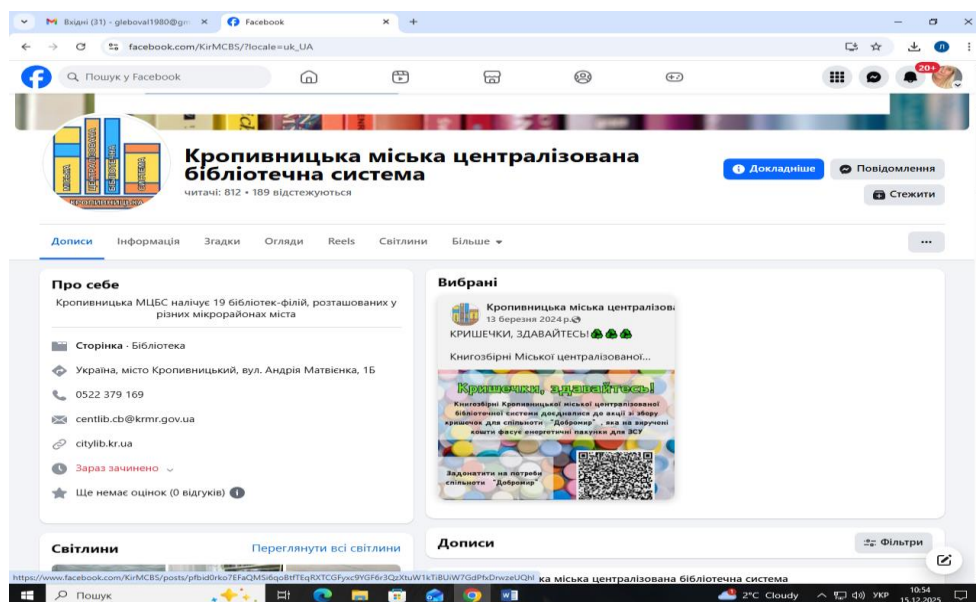

Рис.1.1.Сторінка МЦБС м Кропивницького в Facebook

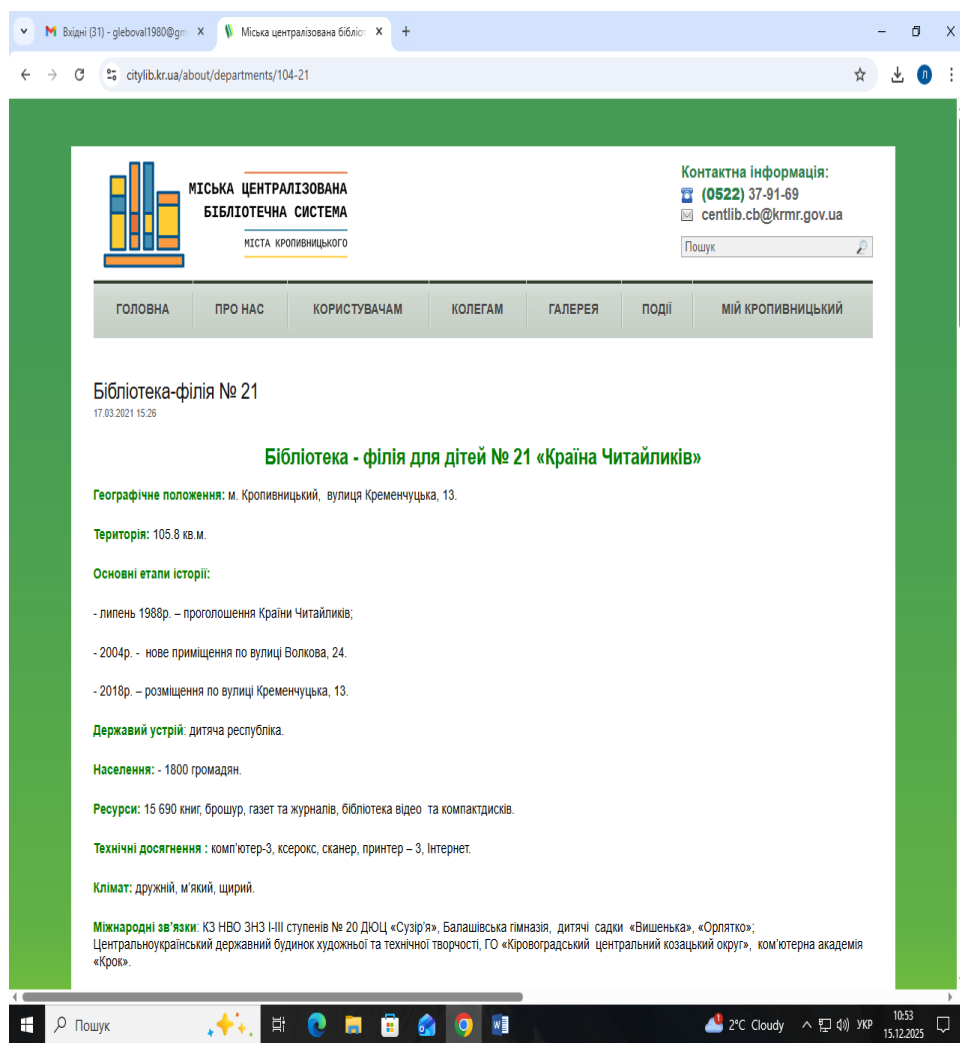

Рис.1.2. Сторінка бібліотеки-філії №21 на веб-сайті МЦБС м. Кропивницького

Ці джерела відображають сучасні форми культурно-просвітницької роботи, зокрема онлайн-заходи, інтерактивні формати, цифровий контент для користувачів.

Локальні інформаційні матеріали та медіаресурси – до цієї групи належать матеріали, що висвітлюють діяльність бібліотеки у медіапросторі: публікації в місцевих ЗМІ; інформаційні повідомлення на сайтах органів місцевого самоврядування; репортажі, огляди культурно-просвітницьких подій; матеріали партнерських установ (шкіл, ГО, культурних центрів).

Вони дозволяють простежити взаємодію бібліотеки з громадою та оцінити суспільний відгук на її діяльність.

До джерел також віднесемо усні джерела та емпіричні матеріали: усні свідчення працівників бібліотеки, отримані шляхом неформального інтерв'ювання; результати опитування користувачів бібліотеки; матеріали спостереження за проведенням заходів (офлайн та онлайн).

Ці джерела забезпечують глибше розуміння практичних аспектів роботи бібліотеки та дозволяють оцінити її діяльність з позиції учасників та користувачів.

1.2. Методи дослідження

Методологія – вчення про правила мислення при створенні теорії науки, вчення про науковий метод пізнання й перетворення світу; його філософська, теоретична основа, сукупність методів дослідження, що застосовуються в будь-якій науці відповідно до специфіки об'єкта її пізнання. Метод – це особливий прийом або їх сукупність, що використовується у науково-практичній діяльності.

Основні функції методології в бібліотеці: пізнавальна (допомагає зрозуміти закономірності розвитку бібліотек; дає можливість вивчати досвід роботи інших закладів та узагальнювати його), аналітична (дозволяє оцінювати діяльність бібліотеки (результативність, ефективність, вплив на громаду); допомагає знаходити проблеми та визначати шляхи їх вирішення); прогностична (формує уявлення про майбутні тенденції розвитку бібліотек; дає змогу передбачати, як зміняться потреби користувачів та які форми роботи будуть актуальні); практично-організаційна (забезпечує вибір найбільш ефективних методів у роботі з читачами, під час проведення культурно-просвітницьких заходів; визначає оптимальні способи управління бібліотечними процесами); нормативна (регулятивна) (встановлює певні

стандарти і принципи, якими має керуватися бібліотека (наприклад, рівність доступу до інформації, орієнтація на потреби громади); регулює організацію обслуговування користувачів); інтегративна (об'єднує різні напрями діяльності бібліотеки (інформаційний, освітній, культурно-просвітницький); створює цілісне бачення ролі бібліотеки в суспільстві).

Методологія бібліотечної діяльності має на меті забезпечити наукове обґрунтування роботи бібліотек, сформувати цілісну систему підходів до організації їх функціонування та розвитку. Вона покликана узгоджувати практичну роботу бібліотек з сучасними вимогами суспільства та інформаційного простору, сприяти ефективному виконанню культурних, освітніх і просвітницьких функцій.

Відповідно до цього, основними завданнями методології в бібліотечній діяльності є:

1. Визначення принципів і напрямів розвитку бібліотечної справи.
2. Забезпечення наукового аналізу та оцінки діяльності бібліотек.
3. Вивчення і узагальнення позитивного досвіду бібліотечної роботи.
4. Впровадження інноваційних методів та форм обслуговування користувачів.
5. Розробка критеріїв ефективності культурно-просвітницької та інформаційної діяльності.
6. Сприяння інтеграції бібліотеки у соціокультурний та освітній простір громади.
7. Формування теоретичної та практичної бази для подальших наукових досліджень у галузі бібліотекознавства.

Таким чином, мета методології полягає у створенні науково обґрунтованих засад бібліотечної діяльності, а її завдання спрямовані на підвищення ефективності роботи бібліотек та їх адаптацію до потреб сучасного суспільства.

У процесі виконання кваліфікаційної роботи застосовано комплекс методів, що забезпечують всебічний аналіз культурно-просвітницької діяльності бібліотеки-філії №21 Міської централізованої бібліотечної системи м.Кропивницького в умовах цифровізації та дозволяють поєднати теоретичний і практичний підхід до вивчення порушеної проблематики.

Застосовано методи аналізу, синтезу, узагальнення та систематизації для вивчення наукової, професійної та нормативної літератури з питань культурно-просвітницької діяльності бібліотек, цифрової трансформації, інформаційних сервісів та бібліотечного менеджменту. Використання цих методів дозволило визначити ступінь наукової розробленості теми, окреслити теоретичні підходи та виявити ключові напрями дослідження.

Історико-порівняльний метод застосовано для аналізу еволюції культурно-просвітницької діяльності бібліотеки-філії №21, визначення змін у формах роботи, сервісах та комунікаційних практиках у традиційний та цифровий періоди розвитку бібліотеки.

Метод документального аналізу передбачає вивчення офіційних документів бібліотеки (річних звітів, планів роботи, статистичних даних, інформаційних повідомлень, проєктної документації) з метою встановлення реального стану, обсягів та результативності культурно-просвітницької діяльності в умовах цифровізації.

У роботі застосовано елементи опитування та неформального інтерв'ювання (за потреби – онлайн-анкетування), що дозволяє з'ясувати думку користувачів і працівників бібліотеки щодо ефективності цифрових сервісів, онлайн-форматів заходів та змін у культурно-просвітницькій роботі.

Метод спостереження використаний для безпосереднього вивчення діяльності бібліотеки-філії №21, участі або перегляду онлайн і офлайн заходів, оцінки програм, виставок, навчальних і просвітницьких проєктів. Цей метод

дозволив отримати емпіричний матеріал щодо практичної організації культурно-просвітницької діяльності.

Контент-аналіз цифрових ресурсів застосовується для аналізу контенту офіційних сторінок бібліотеки-філії №21 у соціальних мережах, вебресурсів МЦБС, віртуальних проєктів, онлайн-заходів та інформаційно-просвітницьких матеріалів. Метод дозволяє оцінити змістовне наповнення, інтенсивність, форми подання та аудиторну взаємодію.

Метод системного підходу використовується для комплексного аналізу культурно-просвітницької діяльності як цілісної системи, що функціонує у взаємозв'язку з цифровими технологіями, кадровими, матеріальними та інформаційними ресурсами бібліотеки.

Висновки до першого розділу

Таким чином, історіографія дослідження свідчить про поступову трансформацію уявлень про бібліотеку: від традиційного сховища книг та інструмента ідеологічного впливу – до сучасного культурно-інформаційного центру, що активно взаємодіє з місцевою спільнотою.

Значний внесок у дослідження бібліотек зробили українські науковці О.Онищенко, В. Попик, Л. Дубровіна, які розглядають бібліотеку як складову культурного простору України. Питання інноваційних форм діяльності висвітлюють І. Давидова, О. Матвієнко, Н. Кунанець. Зарубіжні автори (М.Бакленд, К. Ланкастер та ін.) акцентують увагу на трансформації бібліотек в умовах інформаційного суспільства та розвитку електронних ресурсів.

Останні роки дали потужний масив публікацій, що документують і аналізують виклики воєнного часу для бібліотек: від безпосереднього збереження фондів до трансформації сервісів і міжнародної кооперації. Наявна література створює міцну методологічну та прикладну базу для подальших досліджень, але в ній ще достатньо простору для глибшої теоретичної рефлексії,

порівняльних локальних кейсів та інтегрованих підходів до поєднання фізичного збереження й цифрової доступності. Запропонована робота має потенціал внести внесок у ці напрями, послуговуючись джерелами, наведеними в списку.

Джерельну базу кваліфікаційної роботи становить комплекс різномірних джерел, що забезпечують всебічний аналіз культурно-просвітницької діяльності бібліотеки-філії №21 Міської централізованої бібліотечної системи м. Кропивницького в умовах цифровізації. До джерел залучено нормативні, статистичні, документальні, цифрові та інформаційні матеріали, що дозволяють поєднати історичний, організаційний та аналітичний аспекти вивчення діяльності бібліотеки.

Джерельна база дослідження має комплексний характер і охоплює як офіційні документи та внутрішню звітність бібліотеки, так і цифрові ресурси, публічні інформаційні повідомлення та емпіричні дані. Це забезпечує можливість глибокого, всебічного і сучасного аналізу культурно-просвітницької діяльності бібліотеки-філії №21 в умовах цифровізації.

Для досягнення мети дослідження було застосовано комплекс наукових методів. Аналітичний метод використано для опрацювання наукової літератури та нормативних документів. Історичний метод дав змогу простежити розвиток бібліотек та особливості їх культурно-просвітницької діяльності у різні історичні періоди. Порівняльний метод застосовано для зіставлення роботи бібліотеки-філії №21 з досвідом інших бібліотечних установ. Соціологічні методи (опитування, інтерв'ю, анкетування) використано для вивчення думок працівників і користувачів бібліотеки щодо її діяльності. Метод спостереження дозволив безпосередньо проаналізувати культурно-просвітницькі заходи та роботу бібліотеки. Методи узагальнення та систематизації допомогли підсумувати результати та сформулювати висновки.

РОЗДІЛ II

КУЛЬТУРНО-ПРОСВІТНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ БІБЛІОТЕКИ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ.

2.1. Загальна характеристика діяльності бібліотеки-філії №21 МЦБС м. Кропивницького

Бібліотека-філія №21 є важливим структурним підрозділом Міської централізованої бібліотечної системи м. Кропивницького, що виконує широкий спектр інформаційних, культурно-просвітницьких та освітніх функцій. Її діяльність спрямована на забезпечення доступу населення до різних видів інформаційних ресурсів, популяризацію книги та читання, підтримку освітніх процесів, а також організацію культурного дозвілля (Додаток А).

Фонд бібліотеки складається з різножанрової літератури для дітей, юнацтва та дорослого читача: художніх творів, науково-популярних видань, довідкової літератури, краєзнавчих матеріалів, періодики та електронних ресурсів. Завдяки цьому бібліотека забезпечує задоволення читацьких запитів користувачів різного віку та соціальних категорій.

У роботі закладу особлива увага приділяється: формуванню інформаційної культури школярів і молоді, розвитку їхніх читацьких інтересів; підтримці освітнього процесу шляхом надання навчальної та науково-довідкової літератури; організації культурно-просвітницьких заходів (літературних вечорів, зустрічей з письменниками, презентацій книг, тематичних виставок, інтерактивних ігор та майстер-класів); проведенню заходів патріотичного, правового та краєзнавчого спрямування; роботі з людьми старшого віку, яка має на меті підтримку їхньої соціальної активності, інтелектуальних і духовних потреб.

Важливим аспектом діяльності є співпраця з навчальними закладами, дитячими садками, громадськими організаціями та культурними інституціями міста. Така взаємодія сприяє розширенню читацької аудиторії, інтеграції

бібліотеки в соціокультурний простір громади та підвищенню ефективності реалізації культурно-освітніх ініціатив. Застосування сучасних інформаційно-комунікаційних технологій дозволяє бібліотеці вдосконалювати роботу з користувачами: вести електронний каталог, організовувати віртуальні виставки, використовувати соціальні мережі для інформування громади про заходи та нові надходження. Це сприяє формуванню іміджу бібліотеки як сучасного центру знань і комунікації.

Також бібліотека-філія виконує цілий спектр культурно-просвітницьких та освітніх функцій. До культурно-просвітницьких робіт можна віднести: формування читацької культури – розвиток інтересу до книги, популяризація літератури серед різних вікових груп; організація культурного дозвілля – проведення літературних вечорів, зустрічей з письменниками, презентацій, виставок, творчих майстерень; патріотичне та краєзнавче виховання – реалізація заходів, спрямованих на вивчення історії та культури рідного краю, формування національної свідомості; соціальна інтеграція – створення умов для спілкування, обміну думками, співпраці між різними категоріями користувачів; популяризація культурної спадщини – ознайомлення громади з класичною та сучасною літературою, збереження й актуалізація духовних цінностей.

Бібліотека здійснює інформаційно-освітню підтримку – забезпечення доступу до навчальної, довідкової, науково-популярної літератури, електронних ресурсів. Серед пріоритетних функцій бібліотечної установи також – допомога школярам і студентам у підготовці до занять, написанні досліджень і рефератів; навчання користувачів пошуку, аналізу та критичному використанню інформації; надання можливостей для індивідуального розвитку, підвищення кваліфікації, засвоєння нових знань упродовж життя; співпраця з навчальними закладами, громадськими та культурними організаціями з метою спільної реалізації освітніх програм.

У 2025 році бібліотеки-філії міста Кропивницького взяли участь у значній кількості обласних дослідженнях, анкетуваннях, усних опитуваннях, вивченні читацьких думок, моніторингу читацьких уподобань тощо. У переддень святкування Дня міста в бібліотеці-філії №21 м. Кропивницького відбувся тематичний захід, присвячений архітектурній спадщині нашого краю.

Бібліотекарі підготували змістовну презентацію «Архітектура, що зберігає історію», у якій були зібрані світлини старовинних будівель міста. Серед них – велична колишня Земська управа, елегантний будинок Барського, розкішні особняки в стилі модерн, театральні споруди, що формують неповторний вигляд центральних вулиць. Кожна з цих будівель має власну історію, пов'язану з життям відомих діячів та звичайних містян, які творили культуру й побут Кропивницького. Подія стала своєрідною подорожжю у часі, адже її учасники змогли відкрити для себе нові сторінки історії та побачити Кропивницький очима архітекторів минулих століть.

Під час заходу йшлося також про архітектурні стилі, які переплелися в обличчі нашого міста. Класицизм, модерн, еkleктика – усі вони створюють неповторний ансамбль, що робить Кропивницький своєрідним музеєм під відкритим небом. Особливу увагу було приділено проблемі збереження архітектурної спадщини. Присутні жваво обговорювали, як важливо пам'ятати про культурну цінність цих споруд і передати їх у спадок майбутнім поколінням. Завершився захід дискусією, у якій учасники ділилися власними спогадами та враженнями від улюблених куточків Кропивницького. Для багатьох це стало приводом ще раз пройтися знайомими вулицями й подивитися на них уважніше.

Також бібліотека міста постійно консультують користувачів у додатку і на порталі «Дія». Бібліотекарі мають досвід надання користувачам доступу до офіційної інформації, вчать ефективно та безпечно використовувати сучасні цифрові технології в навчанні чи роботі, в особистісному та професійному

розвитку. У книгозбірнях оформлені інформаційні стенди, на яких представлені найбільш актуальні та популярні освітні серіали платформи та роз'яснюються позитивні наслідки від опанування цифровими навичками.

2.2. Поняття культурно-просвітницької роботи та її роль у сучасному суспільстві

У сучасному світі, коли глобалізаційні процеси, розвиток цифрових технологій і зміна соціокультурних орієнтирів впливають на всі сфери життя суспільства, особливого значення набуває культурно-просвітницька діяльність. Вона є важливим чинником формування духовного потенціалу нації, збереження культурної спадщини та розвитку особистості. Культурно-просвітницька робота сприяє підвищенню рівня культури населення, поширенню знань, формуванню моральних, естетичних і громадянських цінностей.

Актуальність дослідження поняття культурно-просвітницької роботи визначається необхідністю осмислення її ролі в умовах сучасного суспільства, коли інтелектуальний розвиток, культурна обізнаність і соціальна активність громадян виступають запорукою сталого розвитку держави. Сьогодні культурно-просвітницька діяльність охоплює не лише традиційні форми – лекції, виставки, зустрічі, клуби за інтересами, – але й нові цифрові підходи до взаємодії з аудиторією, використання інформаційних технологій і соціальних мереж у просвітницьких цілях.

Культурно-просвітницька робота є одним із ключових напрямів діяльності бібліотек, що забезпечує реалізацію їхньої соціокультурної, освітньої та комунікативної функцій. Вона спрямована на поширення знань, формування духовних цінностей, розвиток творчого потенціалу особистості та активізацію культурного життя громади. У сучасному науковому дискурсі поняття «культурно-просвітницька діяльність» розглядається як багатогранний процес,

який поєднує елементи культури, освіти, інформації та виховання, забезпечуючи гармонійний розвиток людини в суспільстві.

Поняття «культура» в широкому сенсі охоплює систему матеріальних і духовних цінностей, створених людством у процесі історичного розвитку. Культура відображає рівень суспільного розвитку, ментальні особливості народу, його морально-етичні, естетичні та інтелектуальні надбання. Просвітництво, своєю чергою, — це процес поширення знань, освіти, духовних і моральних ідеалів, що сприяє підвищенню рівня свідомості населення. Отже, культурно-просвітницька діяльність є поєднанням цих двох складових, її мета полягає в удосконаленні людини, у збагаченні її інтелектуального й духовного світу.

Культурно-просвітницька робота в сучасному суспільстві посідає особливе місце, оскільки є важливим інструментом духовного і морального розвитку людини, формування її світогляду, громадянської позиції та культурної компетентності. В умовах швидких соціальних змін, інформаційного перенасичення та переосмислення цінностей культурно-просвітницька діяльність виступає засобом орієнтації особистості в культурному просторі, підтримки духовної єдності суспільства та збереження національної ідентичності.

Сучасне суспільство характеризується високим рівнем динамічності, де інформаційні технології, цифрові медіа і соціальні мережі визначають форми спілкування, навчання та дозвілля. У цих умовах культурно-просвітницька робота виконує функцію соціокультурного посередника, що допомагає людині осмислювати інформаційні потоки, критично оцінювати їх і на основі цього формувати власну систему цінностей. Вона сприяє переходу від пасивного споживання інформації до активної участі в культурному житті, що є ознакою зрілого громадянського суспільства.

Однією з найважливіших ролей культурно-просвітницької діяльності є виховна функція, яка спрямована на формування моральних, етичних і громадянських якостей людини. Завдяки культурно-просвітницьким заходам відбувається формування патріотизму, почуття відповідальності за долю країни, шанобливого ставлення до історичної спадщини та культурних традицій. Особливо актуальною ця функція стає в умовах збройної агресії проти України, коли суспільство потребує духовної консолідації, зміцнення віри у власні сили й збереження національної ідентичності.

Водночас культурно-просвітницька діяльність виконує освітню функцію, спрямовану на підвищення рівня загальної культури та знань громадян. Вона доповнює формальну освіту, створюючи можливості для неформального та безперервного навчання. Саме через систему культурно-просвітницьких заходів люди отримують знання з історії, мистецтва, літератури, права, екології, здорового способу життя тощо. Такий підхід забезпечує розвиток інтелектуального потенціалу нації, що є передумовою її економічного й соціального прогресу.

Культурно-просвітницька робота має й соціальну функцію, адже сприяє інтеграції різних соціальних груп, налагодженню міжособистісних зв'язків, формуванню відчуття спільності та взаємопідтримки. У сучасному суспільстві, де посилюється тенденція до індивідуалізму, зростає роль культурних ініціатив як засобів соціальної взаємодії та комунікації. Такі форми, як волонтерські культурні проєкти, публічні лекції, творчі зустрічі, культурні марафони чи фестивалі, об'єднують людей навколо спільних ідей, формують культуру діалогу та довіри.

Важливою є комунікативна функція культурно-просвітницької роботи. Вона створює умови для обміну досвідом, ідеями, культурними надбаннями між різними поколіннями та етнічними спільнотами. Через діалог культур формується толерантність, взаємоповага, розуміння різноманіття світу.

Особливо це актуально для сучасної України, яка є багатонаціональною державою з різноманітними культурними традиціями.

У період цифрової трансформації культурно-просвітницька діяльність виконує ще й інноваційну функцію. Завдяки впровадженню інформаційно-комунікаційних технологій вона розширює межі культурного простору, забезпечує доступ до культурних ресурсів онлайн, створює нові форми комунікації між установами культури та громадянами. Цифрові платформи, віртуальні виставки, онлайн-лекції та вебінари стають важливими інструментами просвітництва, особливо в умовах дистанційного формату спілкування.

Окремо варто підкреслити громадянсько-патріотичну роль культурно-просвітницької роботи. Вона сприяє усвідомленню цінності незалежності, демократії, людської гідності, поваги до прав і свобод людини. Через систему культурно-просвітницьких заходів формується активна громадянська позиція, виховується любов до рідної землі, відповідальність за її майбутнє.

Культурно-просвітницька діяльність також має важливе психологічне та терапевтичне значення. Вона допомагає долати наслідки соціальних криз, воєнних травм, втрати відчуття безпеки й стабільності. Спільна участь у культурних заходах, творчих акціях і мистецьких проєктах сприяє емоційному відновленню, зміцненню віри в себе, у суспільну підтримку й людську солідарність.

У цілому роль культурно-просвітницької роботи у сучасному суспільстві полягає у формуванні гармонійно розвиненої, соціально активної, духовно багаті особистості, здатної критично мислити, зберігати національні цінності й водночас інтегруватися у світовий культурний простір. Її значення виходить за межі сфери культури — вона впливає на освіту, соціальну політику, економічний розвиток і міжнародний імідж держави.

Відтак культурно-просвітницька діяльність у сучасному суспільстві виконує багатофункціональну роль: освітню, виховну, комунікативну, соціальну, інноваційну та громадянсько-патріотичну. Вона стає фундаментом формування духовного капіталу нації, забезпечуючи сталий розвиток суспільства та збереження його культурної самобутності в умовах глобалізації.

Історично культурно-просвітницька робота бере свій початок із доби становлення національної культури та освіти. В Україні вона має глибоке коріння у діяльності братських шкіл, бібліотек Києво-Могилянської академії, культурно-освітніх товариств XIX – початку XX століття («Просвіта», «Рідна школа» тощо). Ці інституції не лише поширювали знання, а й виховували громадянську свідомість, національну гідність і почуття відповідальності за розвиток рідної культури. Саме на традиціях українського просвітництва базується сучасне розуміння місії бібліотек як осередків духовного життя громади.

У бібліотечній практиці культурно-просвітницька діяльність охоплює комплекс заходів, спрямованих на задоволення духовно-культурних, освітніх і інформаційних потреб користувачів. Це – лекції, дискусії, літературні вечори, мистецькі зустрічі, тематичні виставки, клуби за інтересами, читацькі конференції тощо. Зміст такої діяльності визначається соціальними запитами громади, державними культурними пріоритетами, а також стратегічними завданнями розвитку бібліотек як відкритих культурно-освітніх центрів. Через реалізацію цих форм бібліотека не лише поширює знання, а й виступає посередником між культурною спадщиною та сучасною людиною.

Важливою особливістю культурно-просвітницької діяльності бібліотек є її гуманістичний і демократичний характер. Вона базується на принципах рівного доступу до інформації, поваги до культурного різноманіття, розвитку толерантності та діалогу культур. У сучасному суспільстві бібліотека виконує роль комунікаційного майданчика, де відбувається обмін ідеями, думками,

творчими ініціативами. Це сприяє формуванню активного громадянина, який не лише споживає культурний продукт, а й бере участь у його створенні та поширенні.

Сучасна наукова думка визначає культурно-просвітницьку роботу бібліотек як систему цілеспрямованих соціокультурних заходів, що мають на меті формування у громадян високого рівня духовності, культури спілкування, соціальної відповідальності та громадянської активності. У цьому контексті бібліотека стає відкритим простором культурної взаємодії, місцем зустрічі різних поколінь, соціальних груп і спільнот, де відбувається інтеграція людини в культурне середовище громади.

Зміст культурно-просвітницької роботи визначається низкою чинників: соціальною політикою держави, культурними традиціями суспільства, рівнем розвитку освіти, інформаційними технологіями, а також потребами конкретної громади. У бібліотеках ця діяльність набуває комплексного характеру, оскільки поєднує інформаційно-бібліотечну, виховну, навчальну й культуротворчу функції. Вона спрямована не лише на задоволення індивідуальних потреб користувача, а й на створення умов для розвитку колективного інтелекту, культурного діалогу та соціальної інтеграції.

Сутність культурно-просвітницької роботи бібліотек полягає у формуванні культурного середовища, яке сприяє духовному збагаченню особистості, її інтелектуальному розвитку та залученню до активної участі в житті громади. Це – динамічний процес, що поєднує традиції та новітні підходи, забезпечуючи безперервність культурного розвитку суспільства.

Серед основних завдань культурно-просвітницької діяльності бібліотек можна виділити такі: популяризація національної та світової культури, розвиток освітнього потенціалу громади, формування духовних і моральних цінностей, інформаційне забезпечення та підтримка медіаграмотності, соціальна інтеграція та підтримка громади.

Бібліотеки сприяють знайомству користувачів із культурною спадщиною, літературними творами, мистецтвом, традиціями та духовними надбаннями, забезпечуючи їх доступність і розуміння. Через лекції, семінари, клуби за інтересами, інтерактивні програми бібліотеки виконують освітню функцію, сприяючи здобуттю знань та формуванню компетентностей, необхідних для особистісного та професійного розвитку. Культурно-просвітницька робота спрямована на виховання гуманістичних, етичних та естетичних цінностей, розвиток творчих здібностей та громадянської свідомості. Бібліотеки виконують роль провідників інформації, навчають користувачів ефективно знаходити, аналізувати та критично оцінювати інформацію. Культурно-просвітницька діяльність сприяє соціальній згуртованості, залученню різних груп населення до активного культурного життя, формуванню інклюзивного середовища та розвитку комунікативних навичок.

Функції бібліотек у межах культурно-просвітницької діяльності можна систематизувати наступним чином: надання можливості отримувати знання в різних галузях науки, культури та мистецтва (освітня функція); розвиток моральних, етичних та культурних цінностей (виховна функція), забезпечення доступу до знань і культурного контенту (інформаційна функція), організація мистецьких та літературних заходів (культурна функція), створення майданчика для обміну ідеями та досвідом (комунікативна функція), поєднання традиційних та сучасних форм діяльності бібліотек (інтеграційна функція).

Таким чином, культурно-просвітницька діяльність бібліотек є багатофункціональною та системною, поєднуючи освітні, виховні, інформаційні та культурні аспекти.

Діяльність бібліотек реалізується через різноманітні форми та методи, що забезпечують ефективне задоволення інформаційних, освітніх та культурних потреб користувачів. Форми культурно-просвітницької роботи поділяються на традиційні, сучасні та інноваційні. До традиційних форм належать лекції,

бесіди, семінари, бібліотечні уроки та презентації книжкових виставок. Сучасні форми поєднують традиційні підходи з інтерактивними методиками: клуби за інтересами, творчі майстерні, літературні вечори, музичні та театралізовані заходи, пізнавальні ігри. Інноваційні форми включають цифрові та мультимедійні методи, віртуальні виставки, вебінари, подкасти, інтерактивні електронні ресурси.

Методи культурно-просвітницької роботи можна класифікувати на інформаційно-комунікативні – лекції, презентації, тематичні виставки; освітньо-виховні – інтерактивні заняття, дискусії, творчі проєкти; інтерактивні та ігрові – вікторини, квести, рольові ігри; дистанційні та цифрові – онлайн-платформи, соціальні мережі, електронні ресурси.

Комбінування традиційних, інтерактивних та цифрових методів забезпечує максимальну залученість користувачів та підвищує ефективність культурно-просвітницької роботи.

Бібліотеки виконують багатогранну роль та виконують роль в бібліотечній практиці як осередки духовного, культурного та освітнього розвитку громади. Вони забезпечують збереження культурної спадщини, популяризацію національної ідентичності, розвиток патріотичної свідомості.

Перспективи культурно-просвітницької діяльності бібліотек визначаються сучасними тенденціями розвитку інформаційного суспільства, зростанням ролі цифрових технологій, активізацією громадського життя та зміною культурних потреб населення. У цих умовах бібліотеки продовжують трансформуватися з традиційних книгозбірень у багатофункціональні центри інформації, освіти й культури. Майбутній розвиток культурно-просвітницької роботи бібліотек пов'язаний з оновленням форм і методів діяльності, розширенням партнерських зв'язків та зміцненням їхньої соціальної ролі.

Однією з ключових перспектив бібліотечної роботи є впровадження інноваційних форматів культурної комунікації. Цифровізація дозволяє

бібліотекам організовувати інтерактивні лекції, вебіари, онлайн-читацькі клуби, віртуальні виставки, цифрові екскурсії та освітні марафони. Використання мультимедійного контенту (відео, подкасти, інтерактивні тести, цифрові інфографіки) сприяє розширенню аудиторії, особливо молодіжної.

У майбутньому бібліотеки дедалі частіше використовуватимуть технології доповненої (AR) та віртуальної реальності (VR) для популяризації культурної спадщини, організації віртуальних літературних подорожей, демонстрації 3D-моделей історичних артефактів. Це підвищить рівень занурення користувачів у культурно-просвітницький контекст і сприятиме формуванню нових форматів сприйняття інформації.

Сучасна бібліотека переходить до моделі «третього місця», тобто простору між домом і роботою, де люди можуть спілкуватися, навчатися та реалізовувати творчі ініціативи. У цьому напрямі перспективним є створення зон творчості та креативного мислення (makerspace); арт-просторів і галерей; культурних хабів; сучасних читальних залів-трансформерів; мультимедійних студій для запису подкастів і відео.

Такий простір сприяє залученню різних груп населення, підсилює соціальну взаємодію, формує сприятливе середовище для розвитку громадських проєктів та культурних ініціатив.

Бібліотеки дедалі більше розглядаються як активні учасники розвитку громади, тому важливим напрямом перспектив є розширення партнерства з громадськими організаціями, навчальними закладами, культурними установами, мистецькими колективами, центрами соціальних послуг та волонтерськими об'єднаннями.

Спільні культурно-просвітницькі проєкти можуть включати: літературно-мистецькі фестивалі; патріотичні та благодійні акції; освітні програми з медіаграмотності та інформаційної культури; краєзнавчі ініціативи; проєкти з популяризації читання серед дітей і молоді.

Розширення партнерських мереж дозволить бібліотекам зміцнити свій вплив і підвищити ефективність діяльності.

Перспективи культурно-просвітницької роботи значною мірою залежать від професійної майстерності бібліотекарів. Стрімкі технологічні та соціокультурні зміни зумовлюють необхідність постійного підвищення кваліфікації кадрів.

Основними напрямками професійного розвитку є: опанування цифрових технологій і медіакомунікацій; розвиток навичок проєктного менеджменту; підвищення компетентності у сфері культурного маркетингу; формування навичок організації масових і творчих заходів; розвиток комунікативних, педагогічних та психологічних умінь.

У майбутньому бібліотекар дедалі частіше виступатиме не лише зберігачем фондів, а медіатором культури, комунікатором і навігатором у світі інформації.

З огляду на суспільну орієнтованість бібліотек перспективним є розвиток інклюзивних культурно-просвітницьких програм, спрямованих на забезпечення рівного доступу до інформації та культурних ресурсів для всіх громадян.

Інклюзивні напрями включають: адаптовані заходи для людей з порушеннями зору та слуху; створення сенсорних зон; спеціальні книжкові фонди (шрифтом Брайля, великого шрифту); соціокультурні програми для літніх людей; проєкти для внутрішньо переміщених осіб; заходи для дітей з особливими освітніми потребами.

Такі ініціативи сприяють зміцненню соціальної єдності та ролі бібліотеки як простору доступності й підтримки.

Бібліотеки майбутнього дедалі більше виконуватимуть функції освітніх центрів, які підтримують навчання упродовж життя. Перспективними є: освітні курси для різних вікових груп; майстер-класи з цифрової грамотності; клуби

читачів-аналітиків; тренінги з критичного мислення та медіаграмотності; програми саморозвитку та соціальної активності.

Така діяльність сприятиме формуванню висококультурної та освіченої громади.

Освітньо-виховна діяльність бібліотек сприяє розвитку критичного мислення, творчих здібностей, навичок самонавчання. Важливою є соціокультурна функція, що створює простір для взаємодії різних груп користувачів та реалізації творчих ініціатив. Використання цифрових технологій дозволяє бібліотекам подолати фізичні та соціальні обмеження, поширювати культурний контент онлайн, залучати молодь і віддалені громади. Партнерство з освітніми, культурними та громадськими установами підсилює вплив бібліотек та забезпечує реалізацію культурно-просвітницьких проєктів.

Бібліотеки формують інклюзивне і демократичне середовище, що забезпечує рівний доступ до культурних та освітніх ресурсів, підтримує духовний розвиток громади та зміцнює соціальну згуртованість громади, сприяючи формуванню активної громадянської позиції, культурної свідомості та творчого потенціалу населення. Вони виступають центрами культурної взаємодії, де відбувається обмін знаннями, досвідом і творчими ініціативами, що забезпечує всебічний розвиток особистості та зміцнення соціальних зв'язків у громаді.

Тому можна сказати, що бібліотека стала багатогранною установою, що об'єднує елементи освіти, культури, інформації та виховання. Її діяльність спрямована на формування духовного, інтелектуального і соціального потенціалу користувачів та розвитку громади загалом. Аналіз наукових джерел дозволяє стверджувати, що культурно-просвітницька робота бібліотек не обмежується традиційними формами поширення знань; вона охоплює комплекс заходів, які поєднують навчання, комунікацію та культурне дозвілля, забезпечуючи інтеграцію користувача в соціокультурне середовище.

Сучасний етап розвитку бібліотечної діяльності характеризується кардинальною трансформацією функцій, форм і змісту роботи бібліотек. В умовах інформаційного суспільства та цифрової епохи бібліотека поступово виходить за межі традиційного уявлення про неї як про книгозбірню, що забезпечує доступ до фондів. У ХХІ столітті бібліотека набуває статусу багатофункціонального культурного центру, який поєднує інформаційну, освітню, культурну, соціальну, комунікативну та інноваційну діяльність. Така інституційна трансформація є відповіддю на нові виклики та потреби громади.

Цифровізація стала ключовим чинником, що вплинув на еволюцію бібліотек. Вона розширила можливості доступу до інформації, підвищила швидкість комунікації та змінила форми взаємодії з користувачами. Сучасні бібліотеки активно впроваджують цифрові технології, створюють електронні каталоги, медіатеки, бази даних та оцифровані колекції. Це дозволяє забезпечити вільний, мобільний та зручний доступ до ресурсів незалежно від часу та місця перебування користувача.

Зміна інформаційного середовища сприяє розвитку таких напрямів діяльності, як цифрова освіта та медіаграмотність; організація онлайн-заходів (вебінарів, віртуальних виставок, цифрових читань); формування інформаційної культури користувачів; підтримка дослідників та студентів через електронні ресурси; надання доступу до міжнародних наукових баз і репозитаріїв.

У результаті бібліотека перетворюється на інтерактивний інформаційний простір, що підтримує навчання протягом усього життя.

Бібліотека виступає платформою для мистецьких виставок, концертів, літературних зустрічей; роботи клубів за інтересами, творчих об'єднань; проведення тренінгів і майстер-класів; громадських обговорень і діалогів; молодіжних і волонтерських ініціатив.

Такий підхід дозволяє бібліотеці створювати сприятливе середовище для розвитку громади, сприяє соціальній інтеграції та культурному збагаченню різних вікових і соціальних груп.

Сучасні бібліотеки активно долучаються до реалізації соціальних програм і волонтерських ініціатив. Вони організують консультаційні центри, інформаційні пункти, правові приймальні, психологічні тренінги, підтримують вразливі категорії населення. У період воєнних викликів бібліотеки України стали осередками гуманітарної допомоги, місцями психологічної підтримки, пунктами збору необхідних речей для переселенців та військових.

Особливо важливою є участь бібліотек у програмах: громадянської та патріотичної освіти; розвитку місцевої культури; збереження історичної пам'яті; підтримки внутрішньо переміщених осіб; освітніх і соціальних ініціатив для дітей та молоді.

Таким чином, бібліотека стає активним агентом соціального впливу, що сприяє підвищенню рівня згуртованості громади.

У сучасних реаліях особливу увагу приділяють забезпеченню доступності культурних послуг для всіх верств населення. Бібліотеки впроваджують інклюзивні практики, орієнтовані на людей з обмеженими можливостями, осіб похилого віку, дітей з особливими потребами, переселенців. Розвиваються спеціальні програми, адаптовані заходи, фонди літератури шрифтом Брайля, мультимедійні ресурси з субтитрами тощо. Створення безбар'єрного простору сприяє утвердженню бібліотеки як місця, де кожен може отримати культурні та освітні послуги без обмежень.

Важливим напрямом діяльності сучасних бібліотек є робота зі збереження національної та локальної культурної спадщини. У цьому контексті бібліотеки займаються оцифруванням рідкісних видань і архівів; створенням електронних репозитаріїв; збиранням усної історії та документуванням історії громади; організацією краєзнавчих заходів, виставок, проєктів пам'яті.

Бібліотеки стають основою для формування колективної історичної пам'яті та ідентичності.

Сучасні бібліотеки дедалі частіше стають місцем впровадження інноваційних культурних практик. Це включає креативні лабораторії (makerspace, fablab); медіастудії для запису подкастів, відеоуроків; цифрові мистецькі проєкти; використання технологій віртуальної та доповненої реальності; арт-терапевтичні програми.

Інноваційний підхід сприяє формуванню нових способів сприйняття культури та залученню молоді.

Цифрова епоха стала одним із найпотужніших чинників трансформації культурно-просвітницької діяльності на початку XXI століття. Умови глобальної інформатизації, поширення цифрових технологій та формування мережевого суспільства докорінно змінили способи створення, збереження, поширення й споживання культурної інформації. Внаслідок цього культурно-просвітницька робота, яка впродовж століть ґрунтувалася на традиційних формах комунікації, переходить у нову фазу розвитку – гібридну, інтерактивну та мультимедійну.

Завдяки цьому культурно-просвітницька діяльність перестала бути локальною, оскільки майже будь-який користувач може долучитися до освітніх і культурних подій із будь-якої точки світу.

Цифрова епоха змінила сам характер культурної взаємодії, який став інтерактивним, адже користувачі не лише отримують інформацію, а й активно взаємодіють, створюють власні медіапродукти; мобільним, оскільки культурні практики доступні з будь-якого пристрою; персоналізованим, тому що цифрові алгоритми підбирають контент відповідно до інтересів людини; мережевим, оскільки взаємодія відбувається у спільнотах та цифрових групах.

У таких умовах культурно-просвітницькі інституції змушені переосмислювати традиційні функції та шукати нові форми роботи з аудиторією.

Цифровізація охопила майже всі сфери культурно-просвітницької діяльності. Установи культури – бібліотеки, музеї, культурні центри – активно впроваджують цифрові сервіси, електронні каталоги, інтерактивні експозиції, віртуальні виставки та онлайн-лекції. Цей процес дозволяє значно розширити аудиторію, забезпечити відкритий доступ до ресурсів і пропонувати нові освітні можливості.

Серед найпоширеніших цифрових практик: проведення онлайн-заходів (вебінарів, читань, презентацій, культурних марафонів); створення мультимедійного контенту: відеолекцій, подкастів, інтерактивних курсів; віртуальні музеї й віртуальні тури; цифрові краєзнавчі проекти; використання технологій доповненої та віртуальної реальності; оцифрування фондів і створення електронних репозитаріїв; ведення сторінок у соціальних мережах як інструменту просвітництва.

Ці інновації створюють нові можливості для навчання, творчості та комунікації, особливо для молоді, яка звикла до цифрових форматів сприйняття інформації.

Цифрова епоха сприяла виникненню нових моделей культурної діяльності, які базуються на принципах відкритості, співтворчості та децентралізації. Учасники вже не лише сприймають культурний продукт, а й активно його створюють, виступаючи співавторами або незалежними творцями контенту. З'явилися нові жанри — цифрове мистецтво, відеоесе, фанатські проекти, інтернет-архіви, документальні блоги, краудсорсингові ініціативи.

Такі тенденції істотно розширюють можливості для культурного розвитку громади та формують новий тип культурної участі — участь через цифрові платформи.

Попри значні переваги, цифровізація несе і низку викликів: цифрова нерівність серед різних груп населення; ризики втрати автентичності та цінності традиційних культурних практик; залежність від технічних ресурсів і фінансування. Ці виклики формують потребу у виробленні стратегій цифрової стійкості та збалансованого поєднання інновацій із традиціями.

2.4. Основні напрями культурно-просвітницької роботи бібліотеки

Культурно-просвітницька діяльність бібліотек є одним із ключових напрямів їхньої роботи, оскільки сучасна бібліотека перестала бути лише місцем зберігання та видачі книжок. Вона поступово перетворюється на відкритий культурний центр, інтерактивний майданчик, простір для комунікації, творчості та неформального навчання.

Одним із провідних напрямів культурно-просвітницької роботи бібліотеки є організація освітніх заходів, спрямованих на розвиток інформаційної культури та навичок самостійного навчання.

Бібліотеки часто організують відкриті лекції з гуманітарних, соціальних чи природничих дисциплін, зустрічі з викладачами, науковцями, краєзнавцями. Такі заходи сприяють популяризації науки та створюють доступне середовище для неформальної освіти. У багатьох закладах діють клуби за інтересами, освітні студії, літні школи, курси з медіаграмотності, психології, історії чи мов. Сучасні бібліотеки та бібліотекарі надають навчання цифровій грамотності та допомагають користувачам освоїти комп'ютерні технології, Інтернет-сервіси, електронні державні послуги, роботу з гаджетами. Це особливо важливо для людей старшого віку, внутрішньо переміщених осіб, школярів чи тих, хто не має змоги отримати такі знання в іншому місці. Більшість бібліотек надають інформаційні та індивідуальні консультації щодо пошуку інформації, роботи з електронними каталогами, використання наукових баз, підготовки до навчання чи дослідження. Це сприяє формуванню критичного мислення та

відповідального ставлення до інформації. Бібліотека є важливою ланкою культурного життя громади, тому активно проводить масові культурні заходи, які об'єднують людей різного віку та інтересів.

Бібліотеки організують святкові програми до державних та народних подій, календарних дат, влаштовують виставки мистецтв, концерти, театральні постановки. Також запрошують авторів та знайомлять аудиторію з його творчістю, та сприяють розвитку літературного процесу в регіоні. Це робить бібліотечний простір живим, динамічним і привабливим для громади.

Для юних читачів бібліотекарі зробили сучасне технічне оснащення, де вони можуть проводити перегляди фільмів із подальшими обговореннями. Це сприяє розвитку кінокультури та медіаграмотності.

Бібліотека традиційно має багатий досвід створення книжкових та інформаційних виставок, але сьогодні цей напрям значно розширився і охоплює також культурно-мистецькі проекти. Такі виставки не лише демонструють фонди, але й розкривають певну тему – історичну, літературну, краєзнавчу, правову, мистецьку. Вони допомагають читачу швидко орієнтуватися в інформації й знайти потрібну літературу.

Бібліотечні приміщення часто використовуються як платформа для місцевих художників, фотографів, майстрів декоративно-прикладного мистецтва. Це робить бібліотеку осередком сучасної творчості. З розвитком цифрових технологій бібліотеки створюють онлайн-виставки, 3D-експозиції, віртуальні тури. Такий формат забезпечує ширший доступ до культурних ресурсів.

Це один з найдинамічніших напрямів бібліотечної діяльності, адже саме молоде покоління формує майбутню читацьку культуру. Бібліотеки проводять творчі студії, читання вголос, ігрові заходи, конкурси малюнків, квести, книжкові ігри. Такі форми дуже ефективні для розвитку фантазії та ранніх навичок читання. Це можуть бути уроки медіаграмотності, заняття з історії

книги, тренінги з безпеки в Інтернеті, клуби дебатів, мовні практики, STEM-заняття. Бібліотека допомагає учням виконувати навчальні проєкти, готуватися до олімпіад, працювати з джерелами інформації. Все більш поширеними стають флешмоби читання, літературні марафони, фотоконкурси, бук-трейлери, шкільні читальні клуби. Це сприяє створенню позитивного образу читання як модного та цікавого заняття.

Бібліотеки організують гуманітарні ініціативи, психологічні тренінги, консультації, інтеграційні заходи, надають доступ до ресурсів, допомагають адаптуватися в новій громаді. Вони активно співпрацюють з освітніми, культурними та громадськими організаціями, оскільки це розширює її можливості. Це дозволяє організувати спільні науково-освітні програми, конкурси, літературні заходи, дослідницькі проєкти. Такі партнерства дають змогу проводити великі культурні акції, мобільні виставки, творчі марафони, фестивалі.

Бібліотеки створюють електронні каталоги, онлайн-бібліотеки, бази даних, цифрові колекції - це вебінари, прямі ефіри, цифрові круглі столи, онлайн-читання, віртуальні екскурсії. Такий формат дозволяє охопити значно ширшу аудиторію. Використовуються VR-екскурсії, мультимедійні стенди, подкасти, інтерактивні інформаційні системи. Це робить бібліотечні заходи сучасними та привабливими.

Краєзнавча діяльність є одним із ключових напрямів культурно-просвітницької роботи сучасної бібліотеки. Вона спрямована на вивчення, збереження, популяризацію та дослідження історії, культури, традицій і побуту місцевої громади. Саме через краєзнавчі заходи бібліотека формує у своїх користувачів повагу до минулого, інтерес до рідного краю та усвідомлення власної культурної ідентичності.

У сучасних умовах, коли суспільство переживає значні цифрові та соціальні трансформації, роль бібліотеки у збиранні та збереженні локальної

історичної пам'яті суттєво зростає. Завдяки різноманітним заходам і дослідницьким проектам бібліотека стає важливою платформою для інтеграції громади та передачі історичного досвіду між поколіннями.

Значення краєзнавчої діяльності бібліотеки забезпечує зв'язок між людиною та її історичним корінням, допомагає глибше усвідомити особливості місцевого середовища, традицій та соціального розвитку. Бібліотека, як відкритий культурний центр, відіграє провідну роль у формуванні цього зв'язку. Це традиційна форма роботи, спрямована на ознайомлення читачів з історією та культурою рідного краю.

На такі заходи запрошуюють істориків, краєзнавців, дослідників, митців, старожилів. Тематика охоплює різні аспекти: від історії заснування населеного пункту до розповідей про видатних земляків чи події, що формували розвиток регіону.

Бібліотеки активно організовують книжкові, документальні, фото- та мистецькі виставки, присвячені історії краю. Виставки відображають багатство культурного досвіду: старі фотографії, архівні документи, народні ремесла, традиції, книги місцевих авторів. Такі експозиції широко використовуються у просвітницькій роботі та приваблюють різні групи населення. Це заходи, присвячені творчості письменників-земляків, місцевим легендам, переказам, історичним творам. Під час таких вечорів проводять читання вголос, дискусії, демонстрації відеоматеріалів, театралізовані виступи. Вони сприяють оживленню місцевої історії та популяризації художньої літератури.

Одним із сучасних напрямів є створення електронних архівів, цифрових карт, онлайн-платформ для доступу до історичних матеріалів. Це дозволяє зберегти вразливі документи від фізичного руйнування та забезпечити відкритий доступ до них. Бібліотеки беруть участь у підготовці хронік, довідників, оглядів, біографічних покажчиків, досліджень з історії місцевості. Бібліотекарі допомагають школярам та студентам готувати наукові роботи,

проекти МАН, дослідницькі презентації. Сучасним трендом є створення архівів усної історії: запис інтерв'ю зі старожилами, ветеранами, очевидцями історичних подій, переселенцями. Такі свідчення формують живу, автентичну історію громади. Бібліотеки співпрацюють з музеями, архівами, навчальними закладами, культурними центрами та громадськими організаціями. Спільні проекти дозволяють об'єднати ресурси, залучати експертів, проводити масштабні культурно-дослідні акції.

2.5. Вплив цифровізації на розвиток бібліотечної справи

Цифровізація стала ключовим чинником розвитку сучасного суспільства, докорінно змінюючи підходи до отримання, зберігання та поширення інформації. Бібліотеки, які традиційно виконували роль центрів доступу до знань, у цифрову епоху переживають суттєву трансформацію. Вони поступово переходять від класичної моделі роботи, де головним ресурсом були друковані книги, до моделі, що ґрунтується на цифрових технологіях, електронних сервісах та інтерактивній взаємодії з користувачами. Цей процес змінює не лише формати подання інформації, а й роль бібліотекаря, структуру послуг, організацію простору та філософію бібліотечної діяльності загалом.

Одним із найпомітніших наслідків цифровізації є поява та швидкий розвиток електронних ресурсів. Якщо раніше фонди бібліотек склалися переважно з друкованих книжок, періодичних видань та довідкової літератури, то сьогодні значну частину фонду можуть становити електронні книги, цифрові журнали, інтерактивні бази даних та мультимедійні матеріали.

Електронні каталоги та репозитарії стали важливою частиною роботи сучасних бібліотек. Завдяки їм користувачі можуть знаходити необхідні матеріали онлайн, не відвідуючи установу фізично. Університетські та наукові бібліотеки активно створюють власні електронні архіви — репозитарії наукових

статей, дисертацій, звітів та інших публікацій. Це не лише спрощує доступ до інформації, але й сприяє відкритості наукових досліджень.

Великого значення набувають повнотекстові бази даних (Scopus, JSTOR, Web of Science та ін.), що значно розширюють можливості науковців і студентів. Завдяки цифровізації бібліотеки можуть надавати доступ до світових інтелектуальних ресурсів, що раніше було технічно неможливим.

Цифровізація вимагає і фізичних змін. Сучасна бібліотека перетворюється на інформаційно-культурний хаб, що поєднує простір для навчання, комунікації та творчої діяльності.

У бібліотеках з'являються: комп'ютерні зони та мультимедійні класи, Wi-Fi та доступ до мережі на всій території, зони для роботи з ноутбуками, місця для онлайн-зустрічей та вебінарів, інколи — коворкінги та лаби з обладнанням (3D-принтери, VR-станції, технічні лабораторії). Зміна форм роботи автоматично веде до зміни професійних вимог. Роль бібліотекаря виходить далеко за межі традиційного зберігача фондів.

Сьогодні бібліотекар повинен володіти: навичками роботи з комп'ютером і спеціальним ПЗ, умінням працювати з електронними базами даних, компетентністю у сфері медіаграмотності, навичками організації онлайн-заходів, здатністю вести соцмережі та створювати інформаційний контент. Але попри значний потенціал, цифрова трансформація не позбавлена труднощів. Серед основних проблем:

Багато бібліотек, особливо сільських або районних, мають недостатнє фінансування для: оновлення техніки, придбання програмного забезпечення, передплати на повнотекстові бази даних, ремонту та модернізації приміщень.

Сучасні бібліотеки переживають значну трансформацію, яка зумовлена розвитком цифрових технологій, зміною інформаційних потреб суспільства та зростанням ролі онлайн-комунікації. Класичні підходи до видачі літератури та консультацій поступово доповнюються інноваційними форматами взаємодії з

користувачами. Завдання бібліотеки сьогодні — не лише надати доступ до фондів, а й створити комфортний, інтерактивний і багатофункціональний простір, де читач може навчатися, спілкуватися, досліджувати та розвиватися.

Однією з головних тенденцій сучасної бібліотечної справи є перехід до дистанційних форм роботи. Онлайн-сервіси роблять бібліотеку доступною незалежно від місця перебування користувача.

До найпоширеніших електронних послуг належать. Електронний каталог дозволяє самостійно здійснювати пошук літератури, перевіряти наявність документів та формувати списки джерел. Онлайн-бронювання та замовлення книг — користувач може забронювати потрібне видання заздалегідь і забрати його у зручний час. Електронна доставка документів – надсилання фрагментів книг, статей чи інших матеріалів у цифровому форматі. Віртуальна довідка – онлайн-консультації з питань пошуку інформації, роботи з базами даних чи орієнтації у фондах. Доступ до електронних бібліотек і наукових баз – можливість працювати з ресурсами, які раніше були доступні лише в читальних залах.

Соціальні мережі стали невід’ємною частиною роботи сучасних бібліотек. Вони використовуються не лише як канал інформування, а як повноцінна платформа для взаємодії з громадою. Цифрові технології дали можливість проводити заходи не лише у стінах бібліотеки, а й онлайн. Сучасна бібліотека перетворюється на відкритий культурно-інформаційний хаб. У структурі приміщень з’являються нові зони, що враховують потреби різних груп користувачів. Завдяки цифровим технологіям бібліотеки розвивають індивідуальні підходи до читачів. Також часто поєднується традиційні та цифрові формати. Серед нових форматів — створення персональних кабінетів користувача; індивідуальних читацьких рекомендацій (у тому числі на основі алгоритмів); персональних добірок літератури; систем нагадувань про терміни користування книжками; статистики прочитаних творів. Читач може замовити

книгу онлайн, а отримати її у фізичному відділі; літературна зустріч може мати одночасно офлайн- і онлайн-учасників; виставка може бути оформлена у приміщенні та продубльована у вигляді віртуальної експозиції.

2.6. Традиційні та сучасні форми культурно-просвітницької роботи

Культурно-просвітницька діяльність бібліотеки є невід'ємною частиною її суспільної місії. Протягом десятиліть бібліотеки залишаються центрами культури, освіти, комунікації та інтелектуального розвитку громади. Сьогодні, в умовах цифровізації й глобальних трансформацій, форми роботи бібліотек значно урізноманітнилися: від класичних лекцій і виставок до інтерактивних онлайн-проектів, медіалабораторій і віртуальних спільнот. Традиційні форми не зникають, вони набувають нових змістів і поєднуються з цифровими технологіями, що робить роботу бібліотек більш гнучкою, мобільною та доступною широкому колу користувачів.

В основі культурно-просвітницької роботи лежать такі завдання: забезпечення вільного доступу до знань і культурної спадщини; формування стійкого інтересу до читання та саморозвитку; сприяння творчості та критичному мисленню; створення безпечного і відкритого середовища для спілкування та навчання; залучення до культурного життя різних груп населення.

Традиційні форми склалися задовго до появи цифрових технологій і залишаються актуальними й сьогодні. Вони забезпечують безпосередній контакт між бібліотекарем і користувачем, що сприяє створенню довірливих взаємин та активному спілкуванню. Однією з найпоширеніших форм є лекції та публічні виступи на історичні, літературознавчі, правові, соціальні та інші теми. Вони дозволяють поглиблювати знання користувачів, знайомити їх з важливими історичними подіями, науковими відкриттями чи творчістю письменників. Бесіди мають більш неформальний характер і нерідко проводяться з окремими

групами читачів, зокрема учнями чи старшими людьми. Така форма сприяє діалогу та вільному обміну думками.

Також можна до цього вілнести літературні вечори — це святкові заходи, присвячені творчості видатних письменників, ювілеям книг або культурним датам. Вони можуть включати читання вголос, театралізовані постановки, зустрічі з письменниками, декламування поезій. Літературні години частіше проводяться для дітей, де бібліотекар знайомить їх з новими книгами, читає уривки, організовує обговорення.

У бібліотеках традиційно функціонують: літературні клуби, гуртки народознавства, історичні товариства, клуби дозвілля для людей старшого віку.

Клуби формують постійні об'єднання читачів, які регулярно збираються, обговорюють книги, дивляться фільми, розробляють спільні творчі проекти. Такі заходи особливо популярні в дитячих бібліотеках. Інсценізація казок або уривків художніх творів стимулює творчість дітей, формує інтерес до літератури, розвиває емоційну сферу і навички публічного виступу. Бесіди на теми добра, толерантності, сімейних цінностей, пам'яті про історичні події, подвиги та видатних діячів допомагають формувати моральні якості та громадянську свідомість.

Стрімкий розвиток технологій, зміна інформаційних потреб та активність молоді в цифровому просторі призвели до появи нових форм роботи, які базуються на мультимедійності, інтерактивності та дистанційному доступі. Сучасна бібліотека активно працює онлайн. Вебінари, конференції в Zoom, онлайн-зустрічі з авторами та електронні читання дозволяють: охоплювати аудиторію з різних міст і навіть країн, залучати людей з обмеженими можливостями, проводити заходи навіть у періоди карантинів чи надзвичайних подій. Facebook, Instagram, TikTok, YouTube стали майданчиками для: відеооглядів книг, коротких лекцій, публікацій корисних рубрик, флешмобів і

конкурсів, літературних челенджів. Соцмережі дозволяють бібліотеці бути сучасною, молодіжною та доступною 24/7.

Бібліотеки створюють подкасти про літературу, місцеву історію, культуру та медіаграмотність. Відеоблоги можуть містити: інтерв'ю з авторами, огляди новинок, рекомендації від бібліотекарів.

Бібліотеки організують, проводять і створюють: кінопокази документальних і художніх фільмів, тематичні кінодискусії, медіаклуби з аналізом новин і трендів, майстер-класи з рукоділля, уроки малювання, заняття з акторської майстерності, творчі семінари, тренінги з програмування, графічного дизайну, роботи з цифровими сервісами, зони для роботи з ноутбуками, місця для групових проєктів, простори для проведення зустрічей і презентацій, дитячі простори розвитку, квести за мотивами книг, інтерактивні ігри, вікторини, онлайн-квести з використанням Google-карт чи QR-кодів.

Також користувач може: переглядати електронні ресурси, замовляти книги онлайн, отримувати консультацію через чат або месенджери, брати участь у дистанційних клубах.

У сучасному інформаційному суспільстві бібліотеки набувають важливої ролі не лише як центри читання, а й як майданчики для розвитку медіаграмотності та цифрових навичок. Швидкий потік інформації, поширення фейків, зростання залежності від цифрових сервісів та інтернет-комунікацій роблять такі проєкти необхідними для всіх вікових груп.

Саме бібліотеки, як відкриті та нейтральні установи, здатні забезпечити доступні освітні можливості й допомогти користувачам впевнено діяти у цифровому середовищі. Сьогодні не існує протиставлення між традиційними та сучасними формами роботи. Навпаки, вони взаємодоповнюють одна одну.

Медіаграмотність означає вміння: критично оцінювати інформацію; розпізнавати фейки, маніпуляції та пропаганду; працювати з різними медіаформатами, відповідально створювати власний інформаційний контент.

А також охоплення - навичок роботи з комп'ютером та мобільними пристроями; уміння користуватися онлайн-послугами; знання про безпеку в інтернеті; орієнтацію в електронних сервісах держави, освіти та бізнесу.

Традиційні форми забезпечують: глибину та системність, можливість живого спілкування, збереження культурних традицій.

Сучасні форми надають: мобільність і доступність, інтерактивність, мультимедійність.

Такі проєкти дозволяють бібліотекам адаптуватися до вимог XXI століття та залишатися актуальними навіть у період швидких технологічних змін. Завдяки впровадженню цифрових і медіаосвітніх ініціатив бібліотеки не лише модернізують власну роботу, а й виконують важливу суспільну функцію – допомагають громадянам опановувати навички, без яких неможливо повноцінно брати участь у сучасному інформаційному житті.

Участь у таких програмах сприяє підвищенню рівня цифрової грамотності населення, розширює доступ до інформаційних ресурсів і дає змогу кожній людині впевненіше користуватися технологіями, що постійно оновлюються. Бібліотека поступово перетворюється на освітній і консультаційний центр, де можна отримати підтримку в роботі з електронними сервісами, знайти перевірені знання, навчитися безпечному та відповідальному використанню інтернету.

Крім того, такі проєкти сприяють формуванню критично мислячої спільноти, здатної орієнтуватися у складному медіапросторі, розуміти механізми інформаційного впливу та протистояти маніпуляціям. Це особливо важливо в умовах зростання кількості фейкових новин, дезінформації та інформаційних війн.

Висновки до другого розділу

Культурно-просвітницька діяльність бібліотеки-філії №21 МЦБС м. Кропивницького в умовах цифровізації є багаторівневою та динамічною системою, яка поєднує традиційні та інноваційні підходи до роботи з користувачами. Бібліотека виконує важливу соціокультурну функцію, забезпечуючи доступ до знань, сприяючи розвитку освітніх компетентностей, формуванню духовних та культурних цінностей громади.

Розглянуті поняття культурно-просвітницької роботи показують, що її роль у сучасному суспільстві виходить за межі традиційного надання літератури та інформації. Вона включає освітні, просвітницькі, соціальні та інтеграційні функції, спрямовані на залучення різних вікових і соціальних груп до активного культурного життя.

Виявлено, що цифровізація бібліотечної справи істотно розширює можливості бібліотеки. Використання мультимедійних технологій, онлайн-платформ, соціальних мереж і цифрових сервісів дозволяє не лише збільшити охоплення аудиторії, а й підвищити ефективність реалізації культурно-просвітницьких проєктів. Одночасно це накладає нові вимоги на компетентності бібліотечних працівників та потребує розвитку сучасної технічної інфраструктури.

Аналіз основних напрямів та форм культурно-просвітницької роботи бібліотеки показав, що поєднання традиційних (лекції, виставки, майстер-класи, клуби за інтересами) та сучасних (віртуальні екскурсії, онлайн-заходи, інтерактивні платформи) форматів створює комплексну систему, здатну задовольнити різноманітні потреби користувачів і зміцнює роль бібліотеки як сучасного культурного центру громади.

Таким чином, розвиток культурно-просвітницької діяльності бібліотеки-філії №21 у цифровому середовищі є ефективним засобом підвищення освітнього, культурного та соціального потенціалу громади, а також формує

основу для подальшої модернізації бібліотечної справи в умовах сучасних інформаційних і технологічних трансформацій.

РОЗДІЛ ІІІ

АНАЛІЗ КУЛЬТУРНО-ПРОСВІТНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ БІБЛІОТЕКИ-ФІЛІЇ №21 МЦБС М. КРОПИВНИЦЬКОГО

3.1. Аналіз читацької аудиторії бібліотеки та її інформаційних потреб

Сучасна бібліотека вже давно перестала бути місцем, де користувачі отримують виключно друковані книги. Нині вона функціонує як відкритий інформаційний центр, який забезпечує доступ до різних джерел знань, навчає критично мислити, допомагає працювати з інформацією та сприяє особистісному розвитку відвідувачів. Щоб ефективно виконувати свої функції, бібліотекам необхідно глибоко розуміти свою читацьку аудиторію, її структуру, інтереси та інформаційні запити. Саме аналіз користувачів дозволяє оптимізувати фонд, удосконалювати обслуговування та впроваджувати нові послуги, що відповідають реальним потребам громади.

Аналіз читацької аудиторії відіграє ключову роль у формуванні ефективної та сучасної бібліотечної діяльності. Він дозволяє бібліотеці працювати не «всліпу», а з чітким розумінням того, хто є її користувачем, які саме послуги йому потрібні та якими шляхами найкраще задовольнити ці потреби. У сучасних умовах швидких соціальних і технологічних змін таке дослідження стає необхідністю для розвитку бібліотеки та підтримання її актуальності.

Аудиторський аналіз допомагає визначити структуру користувачів – їхній вік, рівень освіти, професійну сферу, інтереси та особливості поведінки. Завдяки цьому бібліотека може зрозуміти, які категорії читачів потребують особливої уваги, а на які групи варто орієнтувати нові послуги та проекти. А також аналіз є основою для планування культурно-просвітницьких заходів. Розуміння інтересів і потреб різних груп допомагає створювати події, які будуть справді корисними й цікавими для громади: клуби читання, майстер-класи, тренінги, тематичні вечори, воркшопи, освітні програми та інші форми роботи.

Дослідження інформаційних потреб дозволяє формувати бібліотечний фонд відповідно до реального попиту, а також сприяє впровадженню інновацій та розвитку цифрових сервісів. Бібліотека може бачити, чи користуються попитом електронні каталоги, дистанційні послуги, онлайн-курси, чи потрібні відвідувачам медіаграмотні та цифрові навчальні програми. Це дає змогу підлаштовувати роботу під потреби сучасного користувача.

Аналізуючи, які книги, журнали чи електронні ресурси найбільш затребувані, бібліотека може оптимально розподіляти бюджет, оновлювати колекції та позбавлятися неактуальних матеріалів. Вивчення читацької аудиторії дає змогу покращувати якість обслуговування. Бібліотекарі можуть розробляти індивідуальні консультації, створювати рекомендаційні списки літератури, впроваджувати нові сервіси та обирати зручні форми взаємодії з користувачами. Це сприяє підвищенню рівня задоволеності відвідувачів і зміцненню довіри до бібліотеки.

Читачами бібліотеки є різні категорії. Діти дошкільного та молодшого шкільного віку - для цієї групи бібліотека часто виступає першим місцем знайомства з книгами й інформацією. Саме тут діти вчать читати, розширюють словниковий запас, розвивають уяву та творче мислення. Тому важливі бібліотечні уроки, казкові години, театралізовані читання. Підлітки та учні середньої й старшої школи - у цьому віці зростає інтерес до фантастики, пригодницьких книг, психологічної літератури, а також до інтернет-ресурсів. Бібліотека для підлітків часто є місцем спілкування, саморозвитку та отримання підтримки в навчанні. Молодь активно користується цифровими сервісами бібліотеки: електронним каталогом, доступом до інтернету, мультимедійними ресурсами. Вони високо цінують зручність, швидкість отримання інформації та можливість працювати у комфортному середовищі. Дорослі користувачі часто потребують індивідуальних консультацій, підбору літератури, допомоги в пошуку спеціальних джерел. Для них бібліотека є не лише інформаційним, а й

комунікаційним простором. Бібліотека для літніх людей це також місце спілкування, проведення часу, участі в клубах та майстер-класах. Тут вони можуть отримати підтримку в освоєнні цифрових технологій, що особливо важливо в умовах електронізації послуг. Професіонали, науковці та дослідники - для них бібліотека виступає важливим науковим ресурсом і простором для роботи з інтелектуальними матеріалами. Спеціальні категорії користувачів - це люди з інвалідністю, користувачі з вадами зору або слуху, внутрішньо переміщені особи (ВПО), люди, які опинилися у складних життєвих обставинах.

Інформаційні потреби користувачів бібліотеки є ключовим чинником, що визначає зміст, напрям і розвиток усієї бібліотечної діяльності. Сучасний читач звертається до бібліотеки не лише за художніми творами чи навчальною літературою, а й за різноманітними відомостями, які допомагають у навчанні, професійній діяльності, самоосвіті та повсякденному житті. Розуміння цих потреб дозволяє бібліотекам удосконалювати свої ресурси та пропонувати послуги, що відповідають вимогам часу. Значну частину становлять освітні потреби.

Учні, студенти та педагоги користуються бібліотекою для отримання підручників, навчальних посібників, наукових статей, довідкових видань і електронних ресурсів. Їм необхідні матеріали, які допомагають виконувати домашні завдання, готувати реферати, курсові та дипломні роботи, поглиблювати знання з окремих дисциплін. Освітні потреби визначають постійний попит на літературу з гуманітарних, природничих і технічних наук.

Важливою групою є професійні потреби. Працівники різних сфер – медицини, освіти, економіки, права, техніки, культури – шукають фахову інформацію, необхідну для підвищення кваліфікації. Їм потрібні нові дослідження, методичні рекомендації, аналітичні матеріали, нормативні документи, статистичні дані та інша спеціалізована література, яка дозволяє залишатися конкурентоспроможними у своїй діяльності.

Адже користувачі часто звертаються до бібліотеки за культурно-дозвільною інформацією. Сюди входить бажання читачів ознайомитися з новинками художньої літератури, знайти цікаві книги для відпочинку, дізнатися про історичні події, мистецтво, подорожі чи психологію. Ця потреба охоплює широкий спектр інтересів і сприяє розвитку читацької культури.

Важливий напрям – соціально-побутові інформаційні потреби. До них належать пошук відомостей про здоров'я, юридичні поради, рекомендації щодо ведення домашнього господарства, фінансової грамотності, сімейної психології тощо. Читачі цінують доступ до практичної інформації, яка допомагає у вирішенні життєвих ситуацій. Коли читачі прагнуть не тільки отримати інформацію, а й долучитися до культурного життя громади. Вони беруть участь у клубах за інтересами, літературних зустрічах, тренінгах, майстер-класах, дискусійних студіях. Таким чином бібліотека стає місцем спілкування та співпраці. У цілому інформаційні потреби користувачів є різноманітними і постійно змінюються під впливом сучасних тенденцій, освітніх вимог та технологічного прогресу. Їхнє глибоке вивчення дозволяє бібліотеці формувати актуальний фонд, удосконалювати послуги, впроваджувати інновації та забезпечувати якісний інформаційний супровід для різних груп населення.

Бібліотека є посередником між людиною та інформацією, допомагає відвідувачам орієнтуватися в інформаційному просторі та знаходити матеріали, які відповідають їхнім запитам. У сучасному суспільстві, де інформація зростає у величезних обсягах, роль бібліотеки стає ще значимішою, адже вона пропонує структурований, надійний і доступний ресурс для різних груп населення.

Перш за все, бібліотека забезпечує рівний і безкоштовний доступ до знань. Це особливо важливо для тих, хто не має можливості купувати книги, підписуватися на освітні платформи чи користуватися платними електронними ресурсами. Бібліотека створює демократичне середовище, де кожен, незалежно від віку, соціального статусу чи матеріальних можливостей, може отримати

необхідну інформацію. Ключова роль бібліотеки у підтримці освітнього процесу. Вона надає учням і студентам доступ до підручників, наукової літератури, довідкових матеріалів, електронних баз даних і аналітичних джерел, що допомагає виконувати навчальні завдання та розширювати кругозір.

Бібліотекарі часто виступають консультантами, які допомагають знайти потрібні джерела і сформувати навички самостійного пошуку інформації. Бібліотека активно задовольняє професійні інформаційні потреби. Спеціалісти різних сфер звертаються до бібліотеки за актуальними методичними матеріалами, галузевою літературою та нормативними документами. Завдяки цьому працівники можуть підвищувати кваліфікацію, стежити за новими тенденціями у своїй галузі та вдосконалювати професійні навички.

У світі, де люди щодня стикаються з величезною кількістю інформації, важливо вміти відрізнити достовірні джерела від недостовірних. Бібліотеки організовують тренінги з медіаграмотності, навчають користувачів працювати з електронними ресурсами, користуватися цифровими сервісами та розвивати критичне мислення. Бібліотека виступає простором комунікації та соціальної взаємодії.

Рис.3.1.Фото із заходу «Година толерантності» бібліотеки-філії №21

Тут люди можуть спілкуватися, обговорювати літературу, брати участь у дискусіях і заходах, що сприяє зміцненню соціальних зв'язків і розвитку громади. Бібліотека стає місцем зустрічей, обміну думками та спільної творчості, де виконує функцію інформаційної підтримки в повсякденному житті. Відвідувачі звертаються за практичними порадами, юридичною літературою, інформацією про здоров'я, фінанси, сучасні технології. Завдяки тематичним добіркам, консультаціям і доступу до надійних джерел бібліотека допомагає людям вирішувати життєві питання.

3.2. Досвід використання мультимедійних та презентаційних форм роботи

У сучасних умовах цифрової трансформації бібліотеки активно впроваджують мультимедійні та презентаційні форми роботи, які значно розширюють можливості комунікації з користувачами, урізноманітнюють формати подачі інформації та сприяють підвищенню рівня користувацької залученості. Цифрові технології дозволяють модернізувати традиційні бібліотечні функції, роблячи їх більш динамічними, інтерактивними та орієнтованими на потреби різних категорій відвідувачів.

Однією з ключових тенденцій є використання мультимедійного супроводу під час проведення масових заходів: літературних вечорів, тематичних зустрічей, краєзнавчих годин, презентацій книжкових новинок, майстер-класів, клубної діяльності тощо. Презентації, відеофрагменти, аудіоматеріали, анімації та графічні ілюстрації допомагають подати інформацію більш наочно, урізноманітнюють структуру заходів і підсилюють емоційний вплив на аудиторію. Такі форми роботи особливо ефективні в роботі з дітьми та молоддю, сприяють формуванню стійкої читацької мотивації та навичок медіаграмотності.

Важливе місце у діяльності бібліотек посідають цифрові презентаційні матеріали, що використовуються для інформування користувачів про нові надходження, значущі події, діяльність клубів та гуртків, графік заходів. Вони створюються у вигляді слайд-шоу, електронних буклетів, буктрейлерів, інтерактивних оглядів літератури. Подібні матеріали поширюються як у внутрішньому просторі бібліотеки (на екранах або інформаційних стендах), так і в цифровому середовищі — на сайтах, сторінках у соціальних мережах, у месенджерах.

У період активного розвитку дистанційних форматів значної популярності набули онлайн-заходи, які також базуються на мультимедійних технологіях. Бібліотеки проводять вебінари, онлайн-лекції, віртуальні виставки, прямі ефіри з письменниками, цифрові квести, інтерактивні читання. Такі формати дозволяють долучати ширшу аудиторію, зокрема людей з обмеженими можливостями пересування, користувачів із віддалених районів або тих, хто надає перевагу дистанційному навчально-інформаційному середовищу.

Окремим напрямом є створення віртуальних виставок і віртуальних турів бібліотечними просторами. Ці продукти поєднують фото-, відео- та текстові матеріали й дають можливість користувачам отримувати доступ до контенту у зручному форматі, незалежно від часу та місця. Віртуальні виставки сприяють популяризації фондів, демонстрації рідкісних видань, архівних матеріалів, історії установи.

Також важливим аспектом є використання мультимедійних технологій у навчальних програмах, які реалізуються бібліотеками. Інформаційні уроки, тренінги з цифрової грамотності, майстер-класи зі створення медіаконтенту супроводжуються презентаціями, відеоматеріалами, інтерактивними платформами, що робить освітній процес більш доступним та ефективним.

У діяльності бібліотеки-філії №21 Міської централізованої бібліотечної системи м. Кропивницького мультимедійні та презентаційні форми роботи

посідають важливе місце, оскільки відповідають сучасним запитам користувачів, підвищують ефективність комунікації та сприяють популяризації культурно-освітніх ініціатив. Використання цифрових інструментів стало одним із ключових напрямів модернізації закладу, дозволивши бібліотеці стати відкритим простором для навчання, творчості та взаємодії.

Однією з найпоширеніших форм роботи є мультимедійні презентації, що супроводжують тематичні заходи, літературні зустрічі, краєзнавчі години та інформаційні уроки. Вони забезпечують візуальну підтримку матеріалу, роблять подачу інформації структурованою та привабливою для різновікової аудиторії. Особливо ефективними такі презентації є під час проведення заходів для учнівської молоді, оскільки сприяють формуванню стійкого інтересу до читання, історії та культури рідного краю.

Бібліотека активно застосовує відеоматеріали: документальні фрагменти, буктрейлери, інтерв'ю з авторами, історичні відеонариси. Такі мультимедійні ресурси допомагають створити емоційно насичену атмосферу заходів, поглиблюють розуміння теми та стимулюють діалог між учасниками. Використання відео також підвищує рівень залученості, особливо у форматах медіаосвітніх занять.

Серед презентаційних форм роботи важливе місце посідають онлайн-заходи: віртуальні екскурсії, лекції, бібліотечні уроки, прямі ефіри та онлайн-конференції на платформах Zoom і Google Meet. Це дозволяє розширювати аудиторію, долучати користувачів, які з різних причин не можуть відвідати бібліотеку фізично, а також підтримувати постійну комунікацію з громадою.

Крім того, бібліотека-філія №21 застосовує мультимедійні засоби для створення інформаційних продуктів: слайд-оглядів новинок літератури, інтерактивних вікторин, рекламних буклетів у цифровому форматі, візуальних афіш заходів. Такі матеріали активно поширюються через сторінки бібліотеки в

соціальних мережах, що підвищує її видимість у цифровому середовищі та зміцнює імідж сучасного культурно-освітнього центру.

3.3. Соціальні мережі як інструмент культурно-просвітницької роботи

У сучасних умовах цифровізації соціальні мережі стали одним із найефективніших інструментів культурно-просвітницької діяльності бібліотек. Вони дозволяють розширити комунікативний простір, оперативно взаємодіяти з аудиторією, презентувати інформаційні ресурси та популяризувати бібліотечні послуги у зручному й динамічному форматі. Завдяки соціальним платформам бібліотеки отримують можливість працювати не лише з традиційними відвідувачами, а й залучати нові категорії користувачів, особливо молодь.

Соціальні мережі слугують майданчиком для інформування про заходи, новинки фонду, зміни в роботі, результати проєктів та партнерств. Через Facebook, Instagram, TikTok, YouTube чи Telegram бібліотека може демонструвати свою діяльність у режимі реального часу, публікувати афіші, фото- та відеозвіти, а також анонси майбутніх подій, що сприяє посиленню її присутності в інформаційному просторі громади.

Одним із ключових напрямів культурно-просвітницької роботи у соцмережах є створення власного унікального контенту: буктрейлерів, відеооглядів літератури, тематичних рубрик, пізнавальних постів, онлайн-вікторин, інтерактивних опитувань та флешмобів. Такий контент не лише популяризує читання, а й формує сучасний образ бібліотеки як відкритої інституції, що здатна креативно реагувати на інтереси та потреби громади.

Соціальні мережі ефективно підтримують і дистанційні формати культурно-освітньої діяльності. Бібліотеки проводять онлайн-читацькі клуби, стріми з письменниками, онлайн-лекції, віртуальні виставки, вебінари з цифрової грамотності та інформобслуговування. Такі формати дозволяють

долучати аудиторію з різних локацій, створюючи інклюзивне цифрове середовище.

Важливим аспектом використання соцмереж є можливість зворотного зв'язку: коментарі, повідомлення, реакції користувачів дають бібліотекарям змогу аналізувати потреби аудиторії, коригувати тематику контенту та оперативно відповідати на питання. Це сприяє формуванню довірливих стосунків між бібліотекою та громадою, підвищує рівень користувацької активності та лояльності.

Соціальні мережі також є потужним інструментом маркетингу бібліотечних послуг. За допомогою візуальних матеріалів, інфографіки, коротких відео й інтерактивів бібліотека може ефективно просувати власні сервіси, від освітніх програм до дозвілля, проєктів та партнерських ініціатив. Сучасні алгоритми соцмереж сприяють розширенню охоплення аудиторії, дозволяють привертати увагу нових користувачів і зміцнювати імідж бібліотеки в інформаційному середовищі.

У діяльності бібліотеки-філії №21 МЦБС м. Кропивницького соціальні мережі стали одним із ключових інструментів реалізації культурно-просвітницьких завдань у сучасному цифровому середовищі. Завдяки активній присутності в онлайн-просторі бібліотека значно розширює свою аудиторію, забезпечує оперативне інформування користувачів, підтримує комунікацію з громадою та популяризує власні культурні ініціативи.

Бібліотека-філія №21 активно використовує соціальні мережі (передусім Facebook та Instagram) для анонсування та висвітлення заходів, презентації нових надходжень, інформування про графік роботи, партнерські проєкти та участь у загальноміських культурних подіях. Анонси супроводжуються яскравими візуальними матеріалами — афішами, інфографікою, короткими відео, що сприяє приверненню уваги та формуванню позитивного іміджу закладу.

Важливою складовою цифрової комунікації бібліотеки є створення власного контенту. На сторінках бібліотеки регулярно публікуються тематичні пости, присвячені історичним датам, ювілеям письменників, оглядам книг, рекомендаційним спискам літератури. Працівники активно використовують формат буктрейлерів, відеооглядів, коротких тематичних роликів, що робить контент більш динамічним і привабливим для молодіжної аудиторії.

Бібліотека-філія №21 проводить у соцмережах онлайн-вікторини, челенджі, інтерактивні опитування та тематичні марафони, які дозволяють залучати користувачів до активної участі. Такі інтерактивні практики формують відчуття спільноти, підтримують інтерес до бібліотечних ресурсів та сприяють розвитку медіаграмотності.

Соціальні мережі також відіграють важливу роль у поширенні результатів офлайн-заходів. Фото- та відеозвіти з літературних зустрічей, майстер-класів, клубних зібрань, краєзнавчих уроків створюють прозорий і відкритий імідж бібліотеки, демонструють її активну участь у культурному житті району. Такий контент не лише фіксує діяльність, а й стимулює відвідування майбутніх подій.

Окремим напрямом роботи є популяризація цифрових бібліотечних сервісів: електронних каталогів, віртуальних виставок, онлайн-формулярів та консультацій. Через соціальні мережі працівники філії надають рекомендації щодо користування онлайн-ресурсами, створюють інструктивні пости та короткі відео-пояснення, що полегшує доступ користувачів до інформаційних послуг.

Соціальні мережі також забезпечують зворотний зв'язок із читачами: коментарі, приватні повідомлення й реакції дозволяють працівникам аналізувати інтереси аудиторії, удосконалювати зміст публікацій, враховувати побажання користувачів у плануванні майбутніх заходів. Це робить діяльність бібліотеки більш адаптивною та орієнтованою на потреби громади.

3.4. Участь бібліотеки у міських культурних та освітніх проєктах

Участь бібліотек у міських культурних та освітніх проєктах є важливою складовою їхньої сучасної діяльності, що сприяє посиленню їхньої ролі як активних соціокультурних інституцій. У міському середовищі бібліотеки виконують не лише інформаційну й освітню функції, а й стають партнерами у реалізації культурних, мистецьких, громадських та просвітницьких ініціатив, які спрямовані на розвиток творчого потенціалу громади.

Одним із ключових напрямів є участь бібліотек у загальноміських культурних заходах, таких як фестивалі, святкові події, тематичні акції, Дні міста, літературні марафони, виставки та публічні читання. Бібліотеки створюють інтерактивні локації, організовують мобільні виставки, літературні інсталяції, майстер-класи, вікторини та ігрові зони. Такі форми роботи дозволяють привернути увагу містян до книги та читання, а також забезпечують присутність бібліотеки в сучасному культурному просторі міста.

Велике значення має співпраця з освітніми закладами — школами, гімназіями, ліцеями, позашкільними установами та закладами вищої освіти. У межах міських освітніх проєктів бібліотеки проводять інформаційно-пізнавальні заняття, медіаграмотнісні тренінги, уроки цифрової компетентності, літературно-краєзнавчі заходи. Вони стають майданчиками для роботи читацьких клубів, дитячих гуртків, інтерактивних студій, сприяючи розвитку навчального середовища міста.

Бібліотеки беруть участь у міських програмах підтримки читання та популяризації книги, зокрема у проєктах "Живи, книга!", "Літні читання", "Тиждень дитячої книги", "Бібліотека під відкритим небом". Такі ініціативи спрямовані на залучення дітей і молоді до активного читання, розвиток творчих навичок та підтримку культури писемності.

Значну увагу приділяють бібліотеки співпраці з культурними установами міста — музеями, театрами, музичними школами, художніми студіями. Спільні

заходи, презентації мистецьких проєктів, творчі зустрічі та краєзнавчі програми сприяють формуванню інтегрованого культурного простору та взаємному збагаченню діяльності різних установ.

Важливою сучасною тенденцією є участь бібліотек у цифрових культурно-освітніх проєктах. Це створення віртуальних виставок, онлайн-екскурсій, цифрових архівів, мультимедійних презентацій, а також проведення дистанційних лекцій, вебінарів та онлайн-форумів. Такі ініціативи розширюють можливості доступу до культурних ресурсів, роблять їх більш демократичними та доступними.

Не менш важливою є діяльність у партнерстві з громадськими організаціями. Бібліотеки стають платформами для проведення соціальних акцій, правопросвітницьких заходів, екологічних та культурних ініціатив, підтримки місцевих творчих колективів та волонтерських проєктів. Ця співпраця сприяє розвитку громадянської активності та створенню інклюзивного культурного середовища.

Участь бібліотеки-філії №21 МЦБС м. Кропивницького у міських культурних та освітніх проєктах є важливим напрямом її діяльності, що сприяє популяризації читання, розвитку партнерських зв'язків та зміцненню ролі бібліотеки як активного учасника культурного життя громади. Завдяки співпраці з освітніми, культурними й громадськими установами бібліотека позиціонує себе не лише як книжковий центр, а як сучасний простір для спільної творчості, навчання та комунікації.

Бібліотека-філія №21 регулярно бере участь у загальноміських культурних подіях, таких як Дні міста, Тиждень бібліотек, акції до Дня української писемності та мови, Шевченківські та літературні читання, мистецькі фестивалі й тематичні ярмарки. Під час таких заходів бібліотека представляє книжкові інсталяції, тематичні виставки, інтерактивні локації, проводить майстер-класи, вікторини, пізнавальні ігри для дітей та молоді.

Особливе місце займає співпраця з закладами освіти — школами, позашкільними центрами, вищими навчальними закладами. Бібліотека долучається до міських освітніх ініціатив, організовує інформаційні години, уроки медіаграмотності, краєзнавчі лекції, заходи з промоції читання, тематичні бібліотечно-педагогічні проєкти. У партнерстві зі школами філія реалізує програми, спрямовані на розвиток культури читання, екологічної свідомості, патріотичного виховання та творчого мислення.

Бібліотека-філія №21 активно бере участь у культурних проєктах, спрямованих на розвиток громадянської активності та міжвідомчої співпраці. Це можуть бути заходи у межах місцевих програм сприяння культурному розвитку, участь у громадських ініціативах, літературних конкурсах, творчих марафонах, міських медіа-кампаніях. Завдяки цьому бібліотека розширює свій вплив і отримує можливість представляти власні інноваційні підходи до культурно-просвітницької роботи.

Важливою складовою є участь у цифрових проєктах, які реалізуються на міському рівні. Бібліотека долучається до створення віртуальних виставок, онлайн-екскурсій, спільних інформаційних платформ, медіаосвітніх ініціатив, що відповідають сучасним вимогам цифровізації культури. Така діяльність не лише підсилює імідж філії як інноваційного закладу, а й робить культурні продукти доступними ширшій аудиторії.

Не менш вагомим є партнерство з культурними закладами — музеями, театрами, мистецькими студіями. Спільні заходи, творчі зустрічі, культурологічні програми та виставкові проєкти сприяють формуванню єдиного культурного середовища міста, забезпечують міжінституційну підтримку та взаємне збагачення діяльності.

3.5. Перспективи та проблеми розвитку інноваційних форм культурно-просвітницької діяльності бібліотеки-філії №21

Культурно-просвітницька робота є важливим напрямом діяльності закладів культури, освіти та інформаційної сфери, спрямованим на поширення знань, розвиток культурної компетентності населення, формування духовних цінностей і створення умов для всебічного особистісного розвитку. У широкому розумінні культурно-просвітницька робота охоплює систему заходів, що сприяють підвищенню рівня освіченості та культурного світогляду громадян шляхом організації лекцій, виставок, тематичних зустрічей, творчих майстерень, публічних заходів і просвітницьких проєктів.

У сучасному суспільстві, яке характеризується інформаційним перенасиченням, швидкими темпами цифрової трансформації та зростанням ролі неформальної освіти, культурно-просвітницька робота набуває особливої актуальності. Вона не лише виконує традиційну функцію поширення знань, а й стає інструментом формування критичного мислення, медіаграмотності, громадянської відповідальності та соціальної згуртованості.

Однією з важливих ролей культурно-просвітницької діяльності є збереження і популяризація культурної спадщини. Через виставкову діяльність, інтерактивні заходи, освітні програми та культурні ініціативи інституції забезпечують передачу історичного досвіду, відтворення традицій та заохочення інтересу до національної і світової культури.

Культурно-просвітницька робота також сприяє інтеграції різних соціальних груп у культурне життя громади. Завдяки інклюзивним проєктам, подіям для дітей, молоді, людей похилого віку та осіб з особливими освітніми потребами створюється комфортний простір для соціальної взаємодії й особистісного розвитку.

Не менш важливим аспектом є підтримка творчості та інтелектуальної активності населення. Клуби за інтересами, навчальні курси, літературні студії та мистецькі зустрічі стимулюють розвиток креативного потенціалу та реалізацію індивідуальних здібностей.

У контексті цифровізації культурно-просвітницька діяльність розширюється за рахунок онлайн-форматів: вебінарів, віртуальних екскурсій, цифрових виставок, подкастів, інтерактивних платформ. Це дозволяє залучати ширшу аудиторію, долати територіальні та фізичні обмеження, забезпечувати доступність культурного продукту для всіх бажаючих.

Розвиток інноваційних форм культурно-просвітницької діяльності у бібліотеці-філії №21 Міської централізованої бібліотечної системи м. Кропивницького є важливим напрямом її модернізації та адаптації до сучасних потреб громади. У процесі впровадження нових форматів роботи виокремлюються як перспективи, так і певні проблеми, що потребують подальшого вирішення.

Однією з ключових можливостей для бібліотеки є розширення використання цифрових технологій. Мультимедійні презентації, віртуальні виставки, інтерактивні вікторини та онлайн-заходи дозволяють охоплювати ширшу аудиторію, у тому числі молодь і представників маломобільних груп. Значний потенціал має формування власного цифрового контенту — відеороликів, подкастів, віртуальних оглядів літератури, що підвищують видимість бібліотеки в інформаційному просторі.

Перспективним напрямом є також розвиток партнерських ініціатив із закладами освіти, культурними установами, громадськими організаціями та творчими об'єднаннями. Така співпраця сприяє урізноманітненню тематики заходів, розширює можливості ресурсного забезпечення та підвищує престиж бібліотеки як культурного хабу громади.

Окрему увагу заслуговує трансформація бібліотеки-філії №21 у простір неформальної освіти. Проведення тренінгів, майстер-класів, лекцій, творчих зустрічей і клубів за інтересами допомагає залучити нових користувачів, задовольнити інформаційні потреби різних вікових та соціальних груп і сприяє формуванню активної громади.

Разом із тим, упровадження інноваційних форм діяльності супроводжується низкою проблем. Однією з них є недостатнє матеріально-технічне забезпечення: потреба у сучасній комп'ютерній техніці, мультимедійних пристроях, програмному забезпеченні. Це обмежує можливості проведення якісних цифрових і мультимедійних заходів.

Важливим викликом є потреба у підвищенні цифрової компетентності бібліотечних працівників. Освоєння нових технологій, робота з графічними редакторами, інструментами відеомонтажу та адміністрування соціальних мереж вимагають часу й системного навчання. Без цього інноваційність діяльності буде реалізовуватися лише частково.

Проблемою залишається й нерівномірна цифрова грамотність користувачів. Частина відвідувачів не має навичок роботи з цифровими ресурсами або обмежений доступ до інтернету, що утруднює повноцінне використання онлайн-форматів.

Також існують організаційні виклики: недостатність фінансування, складність залучення додаткових партнерів, висока конкуренція з боку інших культурних інституцій та медіапростору, що вимагає від бібліотеки постійного оновлення форм роботи та підвищення якості заходів.

Висновки до третього розділу

Таким чином, мультимедійні та презентаційні форми роботи стали невід'ємною частиною сучасної бібліотечної практики. Вони сприяють модернізації культурно-освітньої діяльності бібліотек, роблять її більш відкритою, гнучкою та відповідною потребам цифрового суспільства, забезпечують ефективне поєднання традиційних функцій бібліотеки з новими можливостями інформаційно-комунікаційних технологій.

Загалом досвід використання мультимедійних та презентаційних форм роботи демонструє прагнення бібліотеки до інновацій, підвищення якості

обслуговування та створення доступних, інтерактивних і привабливих форматів взаємодії з користувачами. Він свідчить про високий рівень адаптації бібліотеки-філії №21 до умов цифровізації та її здатність ефективно інтегрувати цифрові інструменти у свою щоденну діяльність.

Соціальні мережі стали важливою складовою культурно-просвітницької роботи бібліотек, забезпечуючи інтерактивність, відкритість та сучасний формат взаємодії з громадою. Вони дають змогу бібліотекам не лише транслювати інформацію, а й створювати діалогічний простір, який підтримує, розвиває та модернізує культуру читання в умовах цифрового суспільства.

Соціальні мережі суттєво підсилюють культурно-просвітницьку діяльність бібліотеки-філії №21, дозволяючи поєднувати традиційні формати роботи із сучасними цифровими практиками. Вони забезпечують ширше охоплення аудиторії, підвищують ефективність комунікації та формують образ бібліотеки як сучасного відкритого центру культури, освіти та взаємодії.

Участь бібліотек у міських культурних та освітніх проєктах значно розширює їхній вплив на культурний простір міста, сприяє соціальній взаємодії, підсилює їхню роль як сучасних центрів знань, творчості та просвітництва. Така діяльність дозволяє бібліотекам залишатися актуальними, інноваційними та корисними для громади в умовах цифровізації та змін соціокультурного простору.

Бібліотека-філія №21 у міських культурних та освітніх проєктах відіграє важливу роль у розвитку громади, що підсилює соціальну значущість бібліотеки та демонструє її здатність ефективно працювати у партнерстві з різними інституціями. Такі ініціативи сприяють розширенню впливу бібліотеки, підвищують її видимість у міському культурному просторі та підкреслюють її активну позицію як сучасного Центру знань і культурної взаємодії.

Культурно-просвітницька робота відіграє ключову роль у формуванні сучасного культурного середовища, сприяє розвитку освіченого суспільства,

підтримці культурної ідентичності та інтеграції людини у соціокультурний простір. Вона є важливим чинником розвитку демократичного суспільства, об'єднання громади та становлення активного, свідомого громадянина.

Інноваційні форми культурно-просвітницької діяльності відкривають значні можливості для подальшого розвитку бібліотеки-філії №21, зміцнення її ролі як сучасного інформаційно-культурного центру громади. Водночас ефективність їх реалізації залежить від вирішення низки організаційних, технічних і кадрових проблем, що у перспективі забезпечить більш високу результативність культурно-просвітницької роботи в умовах цифровізації.

ВИСНОВКИ

У ході проведеного дослідження було всебічно проаналізовано зміст, особливості та динаміку розвитку культурно-просвітницької діяльності бібліотеки-філії №21 Міської централізованої бібліотечної системи м. Кропивницького в умовах цифрової трансформації суспільства. Отримані результати дозволяють сформулювати такі узагальнені висновки.

По-перше, культурно-просвітницька робота бібліотеки в сучасних умовах набуває нового значення та функціонального наповнення. З традиційного центру читання бібліотека-філія №21 поступово трансформується у багатофункціональний культурно-інформаційний простір, орієнтований на потреби різновікових і соціально різнорідних груп користувачів. Її діяльність поєднує просвітницькі, освітні, комунікаційні та соціокультурні функції.

По-друге, цифровізація суттєво розширила можливості бібліотеки у сфері надання культурно-просвітницьких послуг. Упровадження мультимедійних технологій, використання презентаційних форм роботи, розвиток онлайн-заходів, активна діяльність у соціальних мережах сприяють підвищенню доступності інформації, розширенню аудиторії та зміцненню комунікації з громадою. Сучасні цифрові інструменти дозволили бібліотеці адаптуватися до умов дистанційної взаємодії та забезпечити безперервність культурно-просвітницького процесу.

По-третє, важливим результатом дослідження стало з'ясування ролі бібліотеки-філії №21 у культурному житті громади. Участь у міських освітніх, патріотичних, мистецьких і соціальних проєктах, реалізація партнерських програм з освітніми установами, творчими об'єднаннями та громадськими організаціями підвищують позитивний імідж бібліотеки та зміцнюють її статус як активного культурного центру мікрорайону.

По-четверте, аналіз практики діяльності бібліотеки дозволив окреслити низку проблем, що супроводжують упровадження інноваційних форм роботи: обмежене матеріально-технічне забезпечення, потреба у постійному підвищенні цифрової компетентності працівників, нерівномірний рівень цифрової грамотності користувачів, недостатнє фінансування культурно-просвітницьких ініціатив. Ці фактори впливають на масштабність та якість реалізації сучасних форматів роботи.

По-п'яте, перспективи подальшого розвитку культурно-просвітницької діяльності бібліотеки-філії №21 пов'язані з активним упровадженням цифрових сервісів, удосконаленням онлайн-комунікації, розвитком мультимедійних проєктів, посиленням партнерських зв'язків, а також впровадженням інклюзивних та інтерактивних форм роботи. Особливу увагу доцільно приділяти створенню цифрового контенту, розширенню програм неформальної освіти та розвитку бібліотеки як відкритого культурного простору.

Отже, культурно-просвітницька робота бібліотеки-філії №21 у період цифровізації є важливим чинником розвитку культурного середовища громади, сприяє збереженню культурних традицій, формуванню освітніх компетентностей населення та забезпечує ефективну інтеграцію бібліотеки у сучасний інформаційний простір. Проведене дослідження підтверджує, що поєднання традиційних і цифрових форм діяльності відкриває нові можливості для подальшої модернізації бібліотеки та підвищення її ролі у суспільстві.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Берегельська А. Проблеми збереження та захисту архівів, бібліотечних фондів й інших об'єктів культурної спадщини в умовах війни / А. Берегельська // Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. - 2023. - Вип. 69. - С. 193-214. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nprnbuimviv_2023_69_15
2. Биркович Т. І. Інформаційно-комунікативна діяльність бібліотек України в умовах війни / Т. І. Биркович, І. Ю. Вільчинська // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. - 2023. - № 4. - С. 42-48. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bdi_2023_4_7
3. Бліндюк М. Українська бібліотечна асоціація в умовах війни — розмова з Оксаною Бруй. Lektūra. URL: <https://www.goethe.de/prj/lek/uk/--/uba.html> (дата звернення: 25.03.2025).
4. Борисенкова В. В. Форми та перспективи міжнародного співробітництва бібліотек. Молодий вчений. 2018. № 11 (63). С. 993—997.
5. Бородай І., Татарчук Л., Підгайна Т. Інформаційні технології в діяльності провідних бібліотек світу та їх використання за умов сучасних комунікацій. Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук. 2022. №9. С. 80–91.
6. Варенко В. М. Моделювання діяльності бібліотек: аналітичні інструменти / В. М. Варенко // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. - 2023. - № 4. - С. 49-55. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bdi_2023_4_8
7. Василенко О. Бібліотечно-інформаційний комплекс в умовах трансформації наукових комунікацій: результати бібліотекознавчого дослідження / О. Василенко // Наукові праці Національної бібліотеки України

імені В. І. Вернадського. - 2023. - Вип. 68. - С. 43-68. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nprnbuimviv_2023_68_5

8. Воскобойнікова-Гузєва О.В. Бібліотечний соціальний інститут в першій чверті ХХІ століття: історичні та соціокультурні чинники розвитку. Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. 2020. №1. С. 72–79.

9. Воскобойнікова-Гузєва О. В., Терещенко Н. М. Вектори стратегічного розвитку наукових бібліотек закладів вищої освіти України, Литви, Польщі. Науково-педагогічні студії. 2021. Вип. 5. С. 145–160

10. Горбань Ю. І. Розвиток університетської бібліотеки: комплекс стратегічних рішень. Вісник НАКККіМ. 2019. № 2. С. 180–184.

11. Горовий В. Бібліотечні документально-ресурсні центри як важливі інформаційні установи в умовах міжнародного воєнного протистояння в Україні / В. Горовий // Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. - 2024. - Вип. 70. - С. 11-22. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nprnbuimviv_2024_70_3

12. Горовий В. Бібліотечні орієнтири в глобальних інформаційних обмінах. Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. 2020. Вип. 58. С. 11–24. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nprnbuimviv_2020_58_3

13. Горчинська В., Лагута Л. Міжнародна бібліотечна спільнота для України. 26.05.2022. Блог Національної бібліотеки України ім. Ярослава Мудрого. URL: <https://oth.nlu.org.ua/?p=6059> (дата звернення: 25.03.2025).

14. Григорєвська О. Європейські проєкти підтримки українських науковців в умовах вимушеної міграції під час воєнного стану у 2022-2024 рр. / О. Григорєвська // Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. - 2024. - Вип. 70. - С. 52-66. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nprnbuimviv_2024_70_6

15. Дем'янюк Л. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського та Національна бібліотека Республіки Молдова: основні аспекти міжнародного співробітництва / Л. Дем'янюк, М. Кіріаков, О. Вихристюк // Бібліотечний вісник. - 2024. - № 2. - С. 98-108. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bv_2024_2_10

16. Державна науково-технічна бібліотека України. Електронні ресурси бібліотек України URL: <https://www.dntb.gov.ua>

17. ДСТУ 3017:2015. Інформація та документація. Терміни та визначення понять. – [Електронний ресурс]. – <https://online.budstandart.com>

18. ДСТУ 7448-2013. Інформація та документація. Бібліотечно-інформаційна діяльність. Терміни та визначення понять.

19. Дубровіна Л. Гуманітарна допомога європейських партнерів під час воєнного стану і перспективи розвитку цифровізації колекцій Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського / Л. Дубровіна, Ю. Ковтанюк // Бібліотечний вісник. - 2024. - № 1. - С. 34-44. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bv_2024_1_6

20. Желай О. Бібліотечно-аналітичне обслуговування в умовах військового та інформаційного протистояння. На прикладі СІАЗ НБУВ / О. Желай // Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. - 2023. - Вип. 69. - С. 228-245. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nrnbuimviv_2023_69_17

21. Желай О. П. Електронний сервіс сучасної бібліотеки: монографія. Желай Оксана ; наук. ред. В. М. Горовий ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В.І. Вернадського. Київ, 2021. 208 с.

22. Закірова С. Українська книга за кордоном: оновлення ролі та завдань в умовах повномасштабного російського вторгнення в Україну / С. Закірова // Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І.

Вернадського. - 2023. - Вип. 69. - С. 73-87. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nprnbuimviv_2023_69_7

23. Захарова Н. Соціокультурна діяльність Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського в умовах воєнного стану [Електронний ресурс] / Н. Захарова, Т. Серeda // Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. - 2023. - Вип. 68. - С. 114-124. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nprnbuimviv_2023_68_9

24. Злигостев С. Модель видавничої діяльності наукових бібліотек / С. Злигостев // Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. - 2024. - Вип. 70. - С. 298-308. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nprnbuimviv_2024_70_20

25. Іваненко С. Основні напрями діяльності бібліотеки наукової установи Національної академії наук України в умовах воєнного стану [Електронний ресурс] / С. Іваненко // Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. - 2023. - Вип. 68. - С. 125-138. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nprnbuimviv_2023_68_10

26. Іванова Н. Інформаційно-аналітична діяльність Національної юридичної бібліотеки НБУВ в умовах війни / Н. Іванова // Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. - 2024. - Вип. 70. - С. 86-99. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nprnbuimviv_2024_70_8

27. Кабаренкова Є. Зруйновані війною бібліотеки: втрати та перспективи / Є. Кабаренкова // Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. - 2023. - Вип. 69. - С. 141-153. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nprnbuimviv_2023_69_12

28. Капустянська Н. Збереження фондів як пріоритетний напрям у діяльності бібліотек в умовах воєнного стану / Н. Капустянська // Бібліотечний вісник. - 2024. - № 1. - С. 102-105. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bv_2024_1_13

29. Клименко О. З., Сокур О. Л. Міжнародне співробітництво бібліотек — важливий складник стратегічних комунікацій. *Бібліотечний Меркурій*. 2020. № 2 (24). С. 125—137. URL: [http://vislib.onu.edu.ua/article /view/202076/221930](http://vislib.onu.edu.ua/article/view/202076/221930) (дата звернення: 31.03.2025).

30. Ковтанюк Ю. Актуальні питання збереженості фондів архівів, бібліотек і музеїв як установ культури в умовах воєнного стану / Ю. Ковтанюк // *Бібліотечний вісник*. - 2024. - № 2. - С. 12-31. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bv_2024_2_4

31. Колоскова Г. Цифрові комунікації сучасної бібліотеки: ключові аспекти / Г. Колоскова, А. Михайлова // *Вісник Книжкової палати*. - 2024. - № 2. - С. 15-24. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vkr_2024_2_5

32. Кравець Л. Адаптація системи функцій українських бібліотек в умовах воєнного стану [Електронний ресурс] / Л. Кравець // *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. - 2023. - Вип. 68. - С. 150-159. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nrnbuimviv_2023_68_12

33. Лобузін К. Цифрові ресурси та сервіси наукової бібліотеки / К. Лобузін, С. Гарагуля, Л. Коновал // *Бібліотечний вісник*. 2023. № 4. С. 91-93. URL:http://bv.nbuv.gov.ua/doc/bv_2023_4_12

34. Ломачинський Б. Інформаційна культура у просторі бібліотеки в умовах консцієнтальних війн сучасності / Б. Ломачинський // *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. - 2023. - Вип. 69. - С. 154-168. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nrnbuimviv_2023_69_13

35. Лопата О. Трансформація системи обслуговування користувачів іноземними науковими часописами в сучасних умовах [Електронний ресурс] / О. Лопата // *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. - 2023. - Вип. 68. - С. 189-212. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nrnbuimviv_2023_68_15.

36. Макарова О. І. Важлива роль бібліотеки у воєнний час: минуле та сучасне [Електронний ресурс] / О. І. Макарова // Бібліотечний Меркурій. - 2023. - Вип. 1. - С. 145-154. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/libmer_2023_1_10
37. Мельник-Хоха Г. Електронна інфраструктура Львівської Національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника [Електронний ресурс] / Г. Мельник-Хоха, В. Мудроха // Бібліотечний вісник. - 2023. - № 2. - С. 7-17. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bv_2023_2_4
38. Міська централізована бібліотечна система міста Кропивницького. Бібліотека-філія №21. Режим доступу: <https://citylib.kr.ua/about/departments/104-21>.
39. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського в науково-інформаційному просторі (2000–2018) : *монографія* / В. М. Горовий, В. В. Струнгар, К. В. Лобузін [та ін.] ; відп. ред. В. М. Горовий ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2019. 344 с.
40. Новальська Ю. Методична робота бібліотек України в умовах воєнного стану / Ю. Новальська // Вісник Книжкової палати. - 2024. - № 2. - С. 10-15. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vkr_2024_2_4
41. Обласна універсальна наукова бібліотека імені Дмитра Чижевського URL: <https://library.kr.ua/>.
42. Олексин М. Хмарні сервіси як сучасний засіб зберігання ресурсів бібліотек / М. Олексин, Н. Кунанець, Р. Білоусова // Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. - 2024. - Вип. 70. - С. 167-182. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nprnbuimviv_2024_70_12
43. Онищенко О. Цифровізація – стратегічний шлях розвитку бібліотечної сфери. // Бібліотечний вісник. 2021. – № 4.
44. Побережна Т. Стратегії діяльності публічних бібліотек Поділля в умовах воєнного стану в Україні: реалії сьогодення та виклики

часу [Електронний ресурс] / Т. Побережна // Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук. - 2023. - Вип. 12. - С. 133-141. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ujlis_2023_12_12.

45. Про бібліотеки і бібліотечну справу: Закон України від 27 січня 1995 р. № 32/95 ВР зі змінами та доповненнями. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/32/95-%D0%B2%D1%80>.

46. Про електронні документи та електронний документообіг: Закон України від 22.05.2003 року № 851-IV.

47. Про затвердження Типових правил користування бібліотеками в Україні. Наказ Міністерства культури і мистецтв України від 5 травня 1999 р. №275//Офіційний вісник України. 1999. №28. Ст.1144. [Зміни внесено Наказом Міністерства культури і мистецтв України №319 від 25.05.2001].

48. Про інформацію. Закон України від 2 жовтня 1992 року N 48. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2657-12>.

49. Про захист інформації в інформаційно-комунікаційних системах. : Закон України (зі змінами) № 1089-IX від 16.12.2020 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80/94-%D0%B2%D1%80#Text>

50. Про культуру : Закон України від 14 груд. 2010 р. №2778-17 // Відом. Верхов. Ради України. 2011. №24. Ст. 168; В ред. Закону №76-19 від 01.01.2015 URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2778-17>.

51. Про національну програму інформатизації: Закон України (зі змінами) [№ 2807-IX](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2807-IX) від [01.12.2022](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2807-IX). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2807-20#n191>.

52. Про схвалення Стратегії розвитку бібліотечної справи на період до 2025 року «Якісні зміни бібліотек для забезпечення сталого розвитку України». Розпорядження Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. №219-р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/219-2016-%D1%80>

53. Пугач Л. Ю. Діяльність публічних бібліотек в умовах трансформацій, викликаних повномасштабною російською військовою агресією / Л. Ю. Пугач // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. - 2023. - № 3. - С. 28-33. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bdi_2023_3_5

54. Ржеуський А. В. Роль бібліотеки як соціального інституту в розвитку інформаційної безпеки / А. В. Ржеуський, Н. Е. Кунанець // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. - 2023. - № 3. - С. 5-12. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bdi_2023_3_3

55. Сербін О. О., Ситницький М. В. Перспективи розвитку наукових бібліотек дослідницьких університетів України в контексті імплементації європейського досвіду. *Проблеми економіки*. 2018. № 1. С. 115-121. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/everlib/item/er-0002511>.

56. Сербін О. Українська бібліотечна спільнота: виклики та можливості міжнародної співпраці. *Бібліотечний вісник*. 2025. № 1. С. 40—44. URL: <http://jnas.nbuv.gov.ua/uk/article/UJRN-0001542400> (дата звернення: 23.03.2025).

57. Симоненко О. Бібліотечні інновації як засіб для перспективного розвитку: вітчизняний та зарубіжний досвід / О. Симоненко // Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. - 2023. - Вип. 69. - С. 126-138. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nprnbuimviv_2023_69_11

58. Сісіна Л. Створення і функціонування бібліотечної сервісної платформи: швейцарський досвід / Л. Сісіна // Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. - 2023. - Вип. 69. - С. 99-112. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nprnbuimviv_2023_69_9

59. Сокур О. Л. Основні тенденції науково-методичної діяльності національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського в умовах воєнного стану / О. Л. Сокур, О. З. Клименко // Бібліотечний Меркурій. - 2024. - Вип. 1. - С. 168-178. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/libmer_2024_1_11

60. Солов'яненко Д. В. Інтернет-технології бібліотечного сервісу в Україні: становлення і розвиток (1990-ті рр. – початок XXI ст.): дис. ... канд. іст. наук. Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. К., 2008. 208 с.

61. Солоїденко Г. Збереження бібліотечного фонду – пріоритетний напрям діяльності бібліотек наукових установ НАН України в умовах воєнного часу / Г. Солоїденко, Т. Кулаковська // Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. - 2023. - Вип. 68. - С. 261-273. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nprnbuimviv_2023_68_20

62. Стратегія розвитку бібліотечної справи на період до 2025 року «Якісні зміни бібліотек для забезпечення сталого розвитку України» : схвалено розпорядженням КМУ від 23.04.2013 № 219-р. *Офіційний вісник України*. 2016. № 26. Ст. 1047.

63. Трансформаційні процеси у суспільній та соціокультурній сферах України : монографія / О. М. Анісімова, Л. А. Ковальська, Г. П. Лукаш, О. В. Прігунов, О. С. Щербіна, Т. М. Яворська. Вінниця, 2021. 185 с.

64. Туровська Л. Сервіс-орієнтована модель системи обліку користувачів НБУВ / Л. Туровська, І. Шевченко // Вісник Книжкової палати. - 2024. - № 2. - С. 24-31. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vkr_2024_2_6

65. Шумілова А. Інформаційно-комунікаційні технології та інформаційні ресурси бібліотек – платформа для реалізації завдань очно-дистанційної освіти під час воєнного стану в Україні [Електронний ресурс] / А. Шумілова // Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. - 2023. - Вип. 68. - С. 316-329. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nprnbuimviv_2023_68_24

66. Юдов А. М. Традиційні та сучасні бібліотечні сервіси: трансформаційні перетворення / А. М. Юдов // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. - 2023. - № 3. - С. 34-41. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bdi_2023_3_6